

VILNIAUS UNIVERSITETAS

AUDRONĖ GEDŽIŪTĖ

MOTERIŠKASIS MIRTIES MITOPOETIKOS PRADAS IR JO RAIŠKA KELTŲ
MITINĖSE SAKMĖSE, PASAKOSE BEI VĒLYVŪJŲ VIDURAMŽIŲ LITERATŪROJE

Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, filologija (04 H)

Vilnius, 2014

Disertacija rengta 2009 –2014 metais Vilniaus universitete

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Jadvyga Krūminienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04H)

Disertacija ginama Vilniaus universiteto Filologijos mokslų krypties taryboje:

Pirmininkė: prof. dr. Asija Kovtun (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04H)

Nariai:

prof. dr. Tatjana Solomonik-Pankrašova (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04H)

prof. dr. Saulius Keturakis (Kauno technologijos universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04H)

doc. dr. Indrė Žakevičienė (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04H)

doc. dr. Skirmantė Šarkauskienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04H)

Oponentai:

prof. dr. Yuri V. Stulov (Minsko Valstybinis lingvistikos universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04H)

dr. Daiva Vaitkevičienė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, humanitariniai mokslai, filologija – 04H)

Disertacija bus ginama viešame Filologijos mokslų krypties tarybos posėdyje 2014 m. gegužės 30 d. 12 val. Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto X auditorijoje.

Adresas: Muitinės g. 12, LT-44280, Kaunas, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2014 m. balandžio mėn. 30 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje.

VILNIUS UNIVERSITY

AUDRONĖ GEDŽIŪTĖ

FEMALE PROJECTION IN THE MYTHOPOETICS OF DEATH AS
REFLECTED IN CELTIC MYTHICAL STORIES, FOLKTALES AND LATE
MEDIEVAL LITERATURE

Summary of doctoral dissertation

Humanities, Philology (04 H)

Vilnius, 2014

The present research was carried out at Vilnius University in 2009-2014.

Scientific supervisor:

prof. dr. Jadvyga Krūminienė (Vilnius University, Humanities, Philology – 04H)

The dissertation defence is to be held before the Scientific Board of Philology:

Chair: prof dr. Asija Kovtun (Vytautas Magnus University, Humanities, Philology – 04H)

Members:

prof. dr. Tatjana Solomonik-Pankrašova (Vilnius University, Humanities, Philology – 04H)

prof. dr. Saulius Keturakis (Kaunas University of Technology, Humanities, Philology – 04H)

assoc. prof. dr. Indrė Žakevičienė (Vytautas Magnus University, Humanities, Philology – 04H)

assoc. prof. dr. Skirmantė Šarkauskienė (Vilnius University, Humanities, Philology – 04H)

Opponents:

prof. dr. Yuri V. Stulov (Minsk State Linguistic University, Humanities, Philology – 04H)

dr. Daiva Vaitkevičienė (Institute of Lithuanian Literature and Folklore, Humanities, Philology – 04H)

The defence of the dissertation will take place at a public meeting of the Scientific Board of Philology at 12 p.m. (noon) 30 May, 2014, in Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University, Room X.

Address: Muitinės st. 12, LT-44280, Kaunas, Lithuania.

The summary of the dissertation was mailed to relevant institutions on 30 April, 2014.

The dissertation is available at Vilnius University library.

ĮVADAS

Mitas – tai daugialypis reiškiny, keliantis mokslines diskusijas prigimties, struktūros, funkcionavimo ir sąveikos su kitais diskursais klausimais. Mitinis diskursas gali apimti įvairius tekstus: mitinius pasakojimus, dieviškąsias figūras, prietarus, ritualus ir kt., kurie visi siekia išspręsti tam tikras ontologines problemas. Mitiniai vaizdiniai gali išiskverbti į naujas reikšmės struktūras net ir praradę religinę reikšmę, tačiau ši transformacija paveikia mitinę medžiagą, kadangi naujosios reikšmės sistemos turi savus reikšmės kodavimo principus.

Folkloras laikytinas vienu artimiausių diskursų mitui, nes abu jie paremti žodine tam tikros bendruomenės tradicija. Tačiau visuomenės progresas skatina naujų pasakojamųjų verbalinių žanrų atsiradimą, kurie ankstyvuojų savo vystymosi laikotarpiu yra stipriai priklausomi nuo mito ir folkloro kaip tiek temomis, tiek įvaizdžiais maitinančių šaltinių. Todėl sisteminis mitinio pasaulėvaizdžio tyrimas turėtų apimti visus pasakojamojo diskurso tipus, kurių sąveika gali atskleisti tam tikros bendruomenės mentaliteto ypatumus bei jo pokyčių tendencijas bėgant laikui. Toks požiūris sudaro šio tyrimo **problema**.

Tyrimo **objektas** – keltų mirties ir pomirtinės egzistencijos mitopoetinių įvaizdžių sistema.

Tyrimo **tikslas** – įvertinti, kaip pakito moteriškojo prado elementas, užkoduotas keltų mirties mitopoetikoje, lyginant mitines sakmes, folklorines pasakas ir vėlyvųjų viduramžių literatūrinius žanrus.

Tyrimo tikslui pasiekti keliami šie **uždaviniai**:

- apžvelgti kultūros struktūrą ir jos sudėtinių dalių tarpusavio sąveiką semiotiniu požiūriu;
- aptarti semiotinius prasmės generavimo procesus bei jų reikšmę įvairių pasakojamųjų žanrų susiformavimui;
- nustatyti keltų mitopoetinius mirties įvaizdžius;
- išanalizuoti mitines keltų sakmes laikantis apsibrėžtų teorinių rėmų;
- rasti mitinių modelių modifikacijas (jų nebuvimą) folklorinėse keltų pasakose;

- aprašyti vėlyvųjų viduramžių literatūroje atpažįstamų keltų mitopoetinių mirties modelių panašumus ir skirtumus, lyginant juos su mitinių sakmių modeliais.

Darbo naujumas ir aktualumas. Šio tyrimo naujumas atsiskleidžia keliais aspektais. Visų pirma, šiame darbe liminalumo sąvoka aptariama iš mitinės perspektyvos, taip papildant liminalumo suvokimą; ligšioliniuose darbuose liminalumas daugiausia vertintas ritualiniu požiūriu. Papildoma liminalumo suvokimo dimensija gali paskatinti gilesnes kitų kultūrinių sistemų studijas. Antra, šiame darbe siekiama išnagrinėti visą keltų mirties mitopoetinių įvaizdžių sistemą, o ne vieną kurį vaizdinį, kaip daryta ligšiol. Tai padėtų geriau suvokti visą keltų mitinį pasaulėvaizdį. Galiausiai, šiame darbe pateikiama sisteminė trijų glaudžiai susijusių pasakojamųjų žanrų – mitinio pasakojimo, folkloro pasakos ir literatūros – sąveikos analizė. Dauguma mokslininkų apsiribodavo mito ir pasakos, mito ir literatūros, pasakos ir literatūros gretinimu, tad šiuo darbu tikimasi pateikti diskurso virsmo iš mito į pasaką ir vėlyvųjų viduramžių literatūrą analizę. Toks gretinimas padeda geriau atskleisti esminius kiekvieno žanro principus bei apibrėžti kaitos modelius, iš kurių galima spręsti, ar tie principai buvo perkelti į kitus žanrus, ar ne. Tikimasi, kad šis darbas svariai prisidės prie keltų kultūros studijų skatinimo Lietuvoje, kadangi tai pirmasis tokio pobūdžio darbas.

Ginamieji teiginiai:

1. Kiekvienas naratyvinis tekstas yra kultūrinis tekstas, kuriam būdingos kultūrinės vertės, atskleidžiančios tam tikros bendruomenės pasaulėvaizdį. Kiekvienas teksto tipas turi savitas naratyvines technikas, kurios veikia kaip žinių kaupimo ir manifestavimo mechanizmai.
2. Keltų mitinei perspektyvai būdingas aukštas integralumo laipsnis, kas sąlygoja būtinybę mitinius modelius tirti sistemiškai, atsižvelgiant į visas jų sudedamąsias dalis. Manytina, kad deivės figūra keltų mirties mitopoetikoje veikia kaip pagrindinė semantinė ašis, formuojanti mitemas su kitais mitiniais elementais: arkliu, paukščiu, vyru, dvasia.

3. Transformuodamiesi į kitus pasakojamuosius tekstus, tokius kaip folklorinė pasaka, semantiniai mitinių motyvų branduoliai išsiplečia sudarydami sąlygas inkorporuoti papildomus kultūrinius elementus.
4. Vėlyvųjų viduramžių literatūros žanrai turi lanksčiausią simbolinę struktūrą bei yra labiausiai paveikti sociokultūrinės aplinkos, palyginti su mitinėmis sakmėmis ir folklorinėmis pasakomis.

Darbo struktūra. Disertaciją sudaro įvadas, penki skyriai, išvados, šaltinių bei literatūros sąrašai. Pirmajame skyriuje pateikiama mokslinių tyrimų Lietuvoje bei užsienyje apžvalga, aprašomi šaltiniai bei jų atrankos kriterijai, pristatomos svarbiausios metodologinės sąvokos. Antrasis skyrius skirtas esminių metodologinių principų, kuriais vadovaujamosi praktinėje dalyje, aptarimui. Čia apibrėžiamos sudėtinės kultūros dalys bei jų sąveika, prasmės generavimo procesai kultūrinio teksto kūrimo kontekste. Trečiajame skyriuje aprašomos keltų mirties mitopoetikos moduliacijos, o ketvirtajame palyginami mitinių sakmių mitopoetiniai modeliai bei jų refleksijos folklorinėse pasakose. Penktuoju skyriumi siekiama apžvelgti, kaip senosios pagoniškosios keltų mitemos buvo adaptuotos vėlyvųjų viduramžių literatūroje ir kokią įtaką tam turėjo žodinė tautosaka.

Tiriamoji medžiaga. Tiriamoji medžiaga atrinkta atsižvelgiant į mito, folkloro ir literatūros sąveikos principus. Remiamasi mitologinio ciklo, Ulsterio ciklo, Fino brolijos ciklo ir kitų mitinių bei epinių sakmių vertimais iš senosios airių kalbos į anglų kalbą, pateiktais rinkiniuose *Keltų herojinis amžius. Senosios keltiškosios Europos, senosios Airijos ir Velso literatūros šaltiniai* (*The Celtic Heroic Age. Literary Sources for Ancient Celtic Europe & Early Ireland & Wales*), *Ankstyvieji airių mitai ir sagos* (*Early Irish Myths and Sagas*), *Airijos senolių pašnekesiai* (*Tales of the Elders of Ireland*) bei valų rinkiniu *Mabinogion* (*The Mabinogion*), kuriame užrašytos ne tik senosios valų mitinės sakmės, bet ir kūriniai, priskirtini riterinio romano žanrui. Sakmių užrašymo laikotarpis varijuoja nuo 8 iki 14 a. Segmento imtis – ne mažiau kaip 167 sakmės.

Folklorinį tyrimo korpusą sudaro keltų pasakos iš pirmųjų rinkinių. Pasakos atrinktos remiantis keliais kriterijais: atsižvelgta į rinkinių leidimo metus, pasakų autentiškumą, užrašymo tikslumą. Svarbiausi škotų folkloro rinkiniai: J. F. Campbello *Populiariosios*

vakarų aukštaičių pasakos (Popular Tales of West Highlands, 1860, 4 t.), A. Alexanderio Carmichaelo Carmina Gadelica (5 t.). Pagrindiniai airių pasakų rinkiniai: Seumo MacManuso Užpečky (In Chimney Corners), W. B. Yeatso Airių stebuklinės ir folklorinės pasakos (Irish Fairy and Folk Tales), Jeremiaho Curtino Airijos mitai ir folkloras (Myth and Folklore of Ireland), Williamo Larminie'o Vakarų airių pasakos ir romanai (West Irish Folktales and Romances). Segmento imtis – ne mažiau kaip 215 pasakų: 119 airių ir 96 škotų pasakos.

Literatūriniai kūriniai pasirinkti atsižvelgiant į jų sukūrimo laikotarpį, vietą ir galimą žodinės keltų tradicijos poveikį. Be to, jie atspindi pagrindines viduramžių literatūros tendencijas. Šiame darbe tyrinėjama korpusą sudaro *Mabinogion* rinkinyje esančios riterinių romanų versijos, Chretien de Troyeso romanai, Geoffrey Chaucerio *Kenterberio pasakos*, atstovaujančios miesto literatūros kryptis, legenda *Šventojo Gralio paieškos*, Beroulio *Tristano romanai*, anoniminio autoriaus *Seras Gaveinas ir Žalasis Riteris*, Tomo Malorio *Artūro mirtis* bei Geoffrey Monmoutho *Merlino gyvenimas*.

Mokslinių tyrimų apžvalga. Folklorinio teksto kaip mito raiškos traktuotė ir analizės apmatai paremti Algirdo J. Greimo mėginimais rekonstruoti lietuvių mitologijos elementus (1979; 1990) bei jo darbais, skirtais semiotikos teorijai sukonstruoti (1966, 1970, 1989, 2005). Kultūros kaip reiškinių tyrimas grindžiamas Jurijaus Lotmano idėjomis (1975, 2004) bei Ednos Andrew (2003), Helle M. Davidsen (2007), Denniso Ioffe's (2012), Rolando Posnerio (2005), Peterio Toropo (2005) išvalgomis. Mitinio diskurso struktūra bei veikimo principai nagrinėti Jameso Jakobo Liskos (1989), Davido Leemingo (2003) darbuose. Ernstas Cassireris (1955), Paulis Riceouras (1967), Donaldas Philipas Verene'as (2011) analizuoja mito raiškos ypatumus, ypač akcentuodami simboliškumo svarbą. Sąveika tarp įvairių verbalinių naratyvinių tekstų aptariama Edgardo M. Slotkino (1983), Palmenfelto (1996, 2008), Anos Siikalos (2008), Northropo Frye'aus (1957) darbuose.

Keltų kultūra ir mitologija plačiai nagrinėjama Arnotto MacCullocho (1918), Johno Proinsias MacCano (1968), R. J. Stewarto (1990), Mirandos Green (1997, 2011), Marie-Louise Sjoestedt (2000), Peterio O'Connoro (2000), Clare French (2001), Stepheno J. Yeates'o (2009), Bernardo Mees'o (2009) ir kt. studijose. Mirties konceptualizacija

aptariama remiantis Arnoldo van Gennepo (1960), Victorio Turnerio (1967, 1969), Hildos Roderick Ellis Davidson (1943, 1998), Karlo S. Guthke's (1999), Jeremy Bowkerio (1999), Dago Øisteino Endsjø (2000), Earlo R. Andersono (2003), Greggo A. Smitho (2007), T. Mikhailovos (2002) darbuose pateiktomis išvalgomis. Soritos d'Este ir Davido Rankine'o (2008) bei Ch. W. MacQuarrio (2004) studijos laikytini vienu tų retų atvejų, ne tik pateikiančių informacijos apie senovės keltų mitinį pasaulėvaizdį, bet ir jo transformacijas folklоре bei literatūroje.

Lietuvoje apie mirties suvokimą rašė Radvilė Racėnaitė (2011). Norberto Vėliaus studijose (1983, 1987, 2012) išsamiai aprašomi baltų chtoninio pasaulio vaizdiniai folklоре. Bronislava Kerbelytė įnešė nemenką indėlį į tautosakos paveldo išsaugojimą bei esminių poetinių dėsnių aptarimą (2005, 2011). Vis dėlto tenka pripažinti, kad lietuvių mokslininkai daugiausia orientuojasi į baltų kultūros tyrimus, tad šis darbas yra pirmasis išsamus keltų kultūros tyrimas Lietuvoje.

Viduramžių kultūros klausimais plačiai rašė Jacques'as le Goffas (2003). Terenco McCarthy (1991) darbe išdėstyti pagrindiniai riterinės literatūros bruožai ir siekiai, kiti vėlyvųjų viduramžių pasaulėvokos aspektai aptarti Kathrynos Gravdal (1992), Jonathano A. Glenno (1992), Arnoldo Sandero (2006), Jordi Sanches-Marti (2006), Margaretos F. Rosenthal (2009), Dereko Pearsallio (2011), Sarah Lindsay (2011), Richardo Crosso (2012) darbuose.

KULTŪRINIO TEKSTO KŪRIMAS

Kultūros sąvokai aptarti Jurijus Lotmanas įvedė *semiosferos* terminą. Jo požiūriu, kultūra yra erdvėje apibrėžtas nuolatinis procesas, kurio tikslas – žmogiškosios patirties kaupimas ir manifestavimas. Pagrindiniai semiosferos bruožai yra *ribiškumas*, įgalinantis atskirti semiosferą nuo ne-semiosferos, o tiksliau, kitos semiosferos, ir semantinis netolydumas, kuriuo paaiškinamas vidinis kultūros dinamiškumas, paremtas verčių cirkuliacija iš centro į periferiją. Tartu-Maskvos semiotinės mokyklos atstovai priėjo prie išvados, kad semiosferos terminą galima taikyti ne tik kultūrai apibrėžti. Juo galima

įvardyti: a) etnines kultūras (tokias kaip keltai, germanai); b) mentalines sistemas (tokias kaip pagonybė, krikščionybė); c) konceptualiąsias sistemas (tokias kaip gyvenimo ir mirties sferos, su jomis siejami tam tikri įvaizdžiai, dėsniai ir t. t.). Tyrinėjant kultūrinius tekstus itin svarbu atsižvelgti į visus išvardytus aspektus, nes jie atskleidžia įvairias kultūrinio teksto dimensijas.

Nors apibrėžiama kaip konstruktas, kultūra nėra stabili. Nuolatinė jos verčių kaita, anot Lotmano, yra vertimas, suvoktinas kaip daugialypis procesas. Visų pirma, vertimas apima skirtingų semiosferų verčių inkorporavimą į naują semantinę sistemą, t. y., semiosferą. Antra, skirtingų tipų kultūros kalbų sąveika sąlygoja vertimo būtinybę pačios semiosferos viduje. Lotmanas išskiria du kultūros kalbų tipus: ikonines ir diskrečias kalbas, kurios glaudžiai siejasi kultūrinio teksto kūrimo procese. Esminis ikoninės kalbos bruožas tas, kad ikoninis tekstas sutampa su manifestuojama prasme, todėl pats tekstas negali būti pakeistas nekeičiant visos prasmės. Diskrečiose kalbose prasmė suvokiama per ženklų prasmes, dėl to atskiro ženklo įtaka bendrai teksto reikšmei mažesnė nei ikoninėse kalbose. Tam tikro simbolio, kuris priklauso ikoninei kalbai, lingvistinis paaiškinimas, t. y. pateikimas diskrečia kalba, yra jo iškraipymas, kadangi natūralioji kalba visapusiškai simbolio neapima. Tokiu būdu Lotmano teorija paaiškina kultūrinį teksto kūrimo procesą, tačiau neatkreipia dėmesio į tolesnę to teksto raidą kultūrinėje aplinkoje. Kitaip tariant, mažai dėmesio skiriama įvairių pasakojamųjų žanrų, kilusių iš to paties kultūrinio teksto, struktūrai bei sąveikai. Dėl šios priežasties pasitelkiama Greimo semiotinė perspektyva, kuria tikimasi nušviesti naratyvinio diskretauso teksto organizavimo mechanizmus.

PRASMĖS GENERAVIMO PROCESAS

Savo semiotinį metodą Greimas konstravo remdamasis struktūralistiniu Ferdinando de Saussure'o požiūriu, todėl jo pagrindą sudaro santykio tarp signifikato ir signifikanto, kuris pasireiškia įvairiomis formomis, aptarimas. Ryšys tarp signifikato ir signifikanto gali būti tiesioginis, kaip ikoniniuose ar indeksiniuose ženkluose, jis gali būti organizuotas

metonimijos pagrindu, kaip antai metaforų atveju, arba vienas signifikantas gali reikšti kelis signifikatus, kaip tai pastebima simboliuose.

Greimas šiam ryšiui aptarti pasiūlė *figūratyvumo* ir *tematiškumo* terminus, išreiškiančius atitinkamai raiškos ir turinio plotmes. Figūratyviniai elementai – tai reikšmės vienetai, turintys referentus objektyvioje realybėje. Tai gali būti bet koks konkretus objektas: žmogus, daiktas, padaras arba bruožas. Figūratyviniai elementai gali jungtis į figūratyvinius takus, dar geriau išreiškiančius giluminiame tam tikro teksto lygmenyje įtvirtintas reikšmes. Šios konfigūracijos gali apimti laiko ir vietos aspektus. Tematiniai elementai yra abstrakčios sąvokos, neturinčios konkrečių referentų objektyvioje tikrovėje. Tai fundamentalųjį lygmenį sudarančios vertės. Tematiniai vienetai reprezentuojami figūromis ar figūratyviniais takais.

Pasikartojantys figūrų ar tematinių elementų klasteriai sudaro atitinkamai figūratyvinės ar tematines izotopijas. Ryšys tarp šių izotopijų yra būtina sąlyga prasmės generavimui, kadangi, sujungti draugėn, jie kartu suformuoja ir konceptualias struktūras, ir jų reprezentavimą paviršiniame lygmenyje. Figūrų santykis su tematinėmis vertėmis gali būti daugialypis, kaip ir santykis tarp signifikanto ir signifikato. Reikia pabrėžti, kad figūrų tarpusavio priklausomybė – itin svarbus šio tyrimo aspektas, kadangi skirtinguose žanruose taikomos naratyvinės konstrukcijos sudarytos skirtingais principais.

Šiame darbe skiriami keli naratyvinių mechanizmų arba reikšmės struktūrų tipai. Vienas jų yra simbolis, apibrėžiamas kaip išskirtinis mitinio mąstymo bruožas. Pastebima, jog ypač stipri simbolių sudarančių figūrų tarpusavio priklausomybė bei itin glaudus ryšys tarp figūrų ir tematinių verčių. T. y., simbolių sudarančios figūros suformuoja itin griežtą konstrukciją: bet kokios detalės pokyčiai iš esmės sugriauna visą simbolio struktūrą tiek paviršiniame, tiek giluminiame lygmenyse. Iš to išplaukia, kad simbolio modifikacija vargiai įmanoma.

Figūromis laikytini ir paskiri atlikėjai, t. y. veiksmo dalyviai, atliekantys jiems priklausančias funkcijas. Tokie atlikėjai gali turėti tik jiems būdingus bruožus, kurie veikia kaip esminiai atlikėjo reikšmės determinantai. Šios reikšmės struktūros modifikacija gali paveikti paviršinį lygmenį, tačiau bendroji teksto reikšmė lieka nuspėjama remiantis

kitomis, nepakitusiomis konfigūracijomis ar figūratyviniais takais. Tokie pasikartojantys motyvai vadinami mitemomis, aptinkamomis jau mitinėse sakmėse, t. y. kai mitinė sąmonė jau būna išversta į diskrečią kalbą. Vertimo metu padidėjęs atstumas tarp reikšmės struktūros elementų sukuria palankias sąlygas papildomiems žymenims konstrukcijose įsitvirtinti. Nepaisant to, figūrų tarpusavio ryšys mitemose išlieka pakankamai glaudus, kad jas būtų galima identifikuoti.

Galiausiai, tam tikri naratyvinio diskurso tipai turi gana liberalią vidinę struktūrą. Santykis tarp figūrų ir tematinių verčių išlaikomas, tačiau kiekviena figūra gali veikti tekste nepriklausomai nuo likusių struktūros elementų ar būti apskritai eliminuota nesugriaunant bendros teksto prasmės. Tokio pobūdžio tekstai dažniausiai yra diskrečios kalbos produktai, nepriklausomi nuo jokios kitos kultūros kalbos. Tačiau negalima atmesti kultūrinės aplinkos įtakos galimybės: bet koks pasakojamasis tekstas neišvengiamai reflektuoja aplink jį cirkuliuojančia vertes. Kitaip tariant, tokie tekstai turi kitokias tiesosakos kategorijas, kurios apibrėžia teksto interpretacijos ribas priklausomai nuo sociokultūrinės aplinkos. Apibendrinant galima pasakyti, kad dėl vertimo iš ikoninės į diskrečią kalbą neišvengiamai patiriami tam tikri semantiniai nuostoliai, nes tuo metu sumažėja figūrų integralumo laipsnis ir tematinė kondensacija. Tai sukuria palankias sąlygas kitiems kultūriniais žymenims įsitvirtinti prasmės struktūrose ir taip jas modifikuoti. Tokiu būdu simboliai virsta mitemomis mitinėse sakmėse, motyvais folklorinėse pasakose, o literatūroje ankstesnės tvirtos prasmės struktūros gali pasiduoti individualaus autoriaus valiai.

MITOPOETINIAI KELTŲ MIRTIES MODELIAI

Mirtis yra vienas didžiausių pokyčių žmogaus egzistencijoje. Tradiciškai mirtis suvokiama kaip arba būsenos transformacija, kuomet dvasia apleidžia kūną, arba vietos transformacija, kai dvasia pasiekia amžinąją buveinę. Visas tarpsnis nuo sielos atsiskyrimo iki jos inkorporavimo anapusybjėje laikytinas liminalinės būsenos laikotarpiu.

Keltų tradicijoje sielų gido, psychopompo, funkcija patikėta deivei. Deivės suvokimas remiasi Deivės Motinos prototipu, t. y. tikėjimu, kad deivė atsakinga už gyvenimą ir mirtį

bei gali sukelti abi būsenas. Tyrimas atskleidė, kad keltų deivės figūra glaudžiai susijusi su zoomorfinėmis figūromis: arkliu, kuris ją lydi psihopompo rolėje, bei paukščiu, simbolizuojančiu dvasią po mirties. Pažymėtina tai, kad vyriškojo ir moteriškojo prado jungtis yra centrinė keltų pasaulėvokos ašis, užtikrinanti visuotinę gerovę. Todėl racionalu paieškoti šio santykio ekstrapoliacijų ir mirties kontekste. Dėl to šis tyrimas apima moters, paukščio, arklio ir vyro figūrų jungčių bei deivės galios valdyti dvasią figūratyvizacijos mechanizmų aptarimą.

Išvaizdos modeliai: antropomorfizmas. Išvaizda yra kone svarbiausias liminalumo apsektas. Vienas populiariausių motyvų keltų mitologijoje – Valdžios Deivės mitema, apimanti vyro ir moters jungtį, per kurią bjauri ragana transformuojasi į jauną gražuolę. Išskirtiniai raganų bruožai yra perdėtas plaukuotumas (ilgi ir šiurkštūs plaukai), veido, ypač akių ir burnos, išryškinimas, ilgi dantys ir nagai. Deformuotas ir visas raganos kūnas: jis apšiures, iš pirmo žvilgsnio atrodo tarsi sudarytas iš atskirų susisukusių augalų dalių. Neįprasta kūno spalva taip pat rodo liminalumą. Keltų tradicijoje matoma aiški tendencija sieti antgamtinės moteris su raudona kraujo spalva. Mitinėse sakmėse figūros ir tematinės vertės siejamos tiesioginiu ryšiu, t. y. deformacija ir bjaurumas suponuoja atšiaurumą. Taip pat aptinkama numanoma metaforinė raiška, kai raudona spalva asocijuojama su pralietu krauju.

Zoomorfinį išvaizdos modelį sudaro dvi figūros: moters ir paukščio. Archeologiniai duomenys rodo, kad keltų deivės dažnai vaizduojamos lydimos paukščiu, ypač sąsajoje su pomirtinėmis kelionėmis, o moksliniai tyrimai atskleidė, kad mūšio furijos gali pačios pasiversti plėšriaisiais paukščiais. Išanalizuotos mitinės sakmės patvirtina mokslines įžvalgas, kadangi ir jose antgamtinės moterys vaizduojamos kaip galinčios pasitelkti paukščius atlikti mediatoriaus vaidmenį, sukelti miegą ar nunešti žinią. Jos ir pačios geba įgauti paukščio pavidalą. Transformacija gali būti savanoriška arba prievartinė. Dažniausiai zoomorfinė metamorfozė siejama su dievybių meilės istorijomis, kai dieviški įsimylėjęliai pasiverčia gulbėmis, kad galėtų būti kartu. Tačiau tokios metamorfozės būdu manifestuojamos ir tematinės pavydo ar bausmės vertės. Paukščio figūra turi stiprias sąsajas su žmogaus dvasia. Plėšrūs paukščiai dažnai reiškia neatšaukiamą mirtį, kuri gali būti

indikuoja tiesiogiai, pvz., varnos nusileidimu ant herojaus galvos, arba numanomo (funkcinio) tapatumo būdu, kai paukščių ir moterų figūros veikia identiškose situacijose, bet niekada nepasirodo drauge. Funkcinis tapatumas taip pat taikomas karybos kontekste.

Vyras kaip keltų deivės palydovas. Moteriški ir vyriški mitiniai personažai dažnai veikia kartu mirties inicijavimo epizoduose, tačiau reikia pastebėti, kad sprendimo galia priklauso deivei. Moteriškojo ir vyriškojo pradų jungtis, sukianti mirtį ar įtraukianti į pavojingas situacijas, gali būti reiškiamą keliais būdais. Nors poros santykių statusas retai įvardijamas tiesiogiai, dažnai galima numanyti, kad porą sieja santuokiniai ryšiai. Bet kokiu atveju, jie dažnai vaizduojami kaip lygiaverčiai, panašaus statuso ir amžiaus partneriai – tokios poros iššaukia neišvengiamą mirtį. Kiek kitokios susidūrimo su antgamtiniais veikėjais pasekmės būna, jei moteriškasis poliūs reprezentuojamas jaunosios kartos, t. y. pasirodo kaip destruktivaus vyro dukra. Tuomet herojai turi galimybių išvengti pražūtis.

Arklys kaip keltų deivės palydovas. Mitinėse sakmėse arklio figūra turi glaudžias sąsajas su vandeniu kaip liminaline stichija. Arklio ir vandens įvaizdžiai laikytini semantiniiais alomorfaais, kurie gali pakeisti vienas kitą figūratyviame lygmenyje tuose pačiuose su anapusybe susijusiuose kontekstuose. Destruktyvumas – vienas labiausiai mitinėse sakmėse išreikštų arkliams būdingų bruožų. Arkliai dažnai papildo kario portretą, o airių epinėse sakmėse jie pasirodo kaip išorinės kario sielos dalis. Palyginimuose, aprašančiuose arklių agresyvumą, jie dažnai siejami su paukščiais ir vizualiai atrodo sunkiai atskiriami. Be karybos, arkliai vaidina itin svarbų vaidmenį karaliaus valdžios įtvirtinimo ritualuose. Mitinėse sakmėse veikėjai vyrai gali savanoriškai ar priverstinai įgauti arklio pavidalą; arklys dažnai pasirodo kaip toteminis gyvūnas, siejantis žmogiškąją egzistenciją su transcendencija. Kitas svarbus arklių bruožas yra jų stipri koreliacija su antgamtinėmis moterimis. Tačiau jos retai kada įgauna arklio pavidalą, dažniau naudojasi su arkliu siejamais atributais ar imasi arkliui būdingos veiklos, pvz., keleivių nešiojimo, taip tarsi pabrėždamos arklio ir deivės funkcinį tapatumą psichopompo rolės atžvilgiu, kuri žodinėje tradicijoje modifikuota: arkliai negabena dvasių, bet su arkliais susijusios moterys vilioja herojus į Anapilį.

Moterų sukeltos liminalinės būsenos. Pagoniškasis dvasios suvokimas atskleidžia sudėtingą dvasios struktūrą: ją sudaro tiek intelektualinės, tiek fizinės galios. Vienos iš šių galių nebuvimas sąlygoja dalinę mirtį, t. y. liminalinę būseną. Vienas svarbiausių gyvenimą indikuojančių faktorių yra alsavimas, gyvenimo jėga, iš esmės siejama su judėjimu. Kartais gyvenimo jėga tokia stipri, kad neapleidžia kūno net ir po faktinės mirties. Tai sąlygoja gyvųjų numirėlių, kurių pagrindiniai bruožai – užsispyrėliškas destruktivumas ir ribotos protinės galimybės, atsiradimą. Judėjimą palaiko ne tik alsavimas, bet ir kraujas, amžinai cirkuliuojantis gyvybės šaltinis, kurio, kaip ir alsavimo, pašalinimas ar suvaržymas sukelia sąstingį, paralyžių. Analizė atskleidė, kad deivės gali sukelti liminalines būsenas, dažnai reprezentuojamas akmens figūra. Akmuo dėl savo ilgaamžiškumo laikomas puikia priemone kapams ar mirties vietoms žymėti. Jis dažnai siejamas su vartais į anapusinį pasaulį.

Miegas yra viena populiariausių mirties variacijų. Moterys gali jį sukelti arba aktyviai dalyvauti sapnuose. Beprotybė taip pat priklauso liminalinių būsenų visetui. Tai sudėtinė sąvoka, kurios realizavimas vyksta pagal griežtą veiksmų seką: pradžioje asmuo patiria šoką, kuris atima protą, tuomet asmuo pasitraukia iš bendruomenės į kokią nors atšiaurią, atokią vietovę, kol kas nors, paprastai moteris, jį randa ir išgydo. Keltų tradicijoje numatoma sveikatos ir gyvenimo atstatymo galimybė, tačiau ne be pasekmių: atgavę protą žmonės praranda atmintį, o prikeltieji naujam gyvenimui – kalbos dovaną. Išorinė dvasios dalis pasirodo kaip antgamtinė moteris *banshee* (banši), apraudanti pasmerktuosius mirti ir taip mėginanti juos išpėti. *Banshee* taip pat gali funkcionuoti kaip žmogaus dalios manifestacija.

Socialinio statuso neturintys žmonės priskirtini liminalinėms grupėms, tokioms kaip gyvi numirėliai. Mitinėse sakėse tai bevardžiai jaunuoliai ir elgetos. Vardą herojams dažnai suteikia moterys, taip įtvirtindamos jų visavertę egzistenciją. Tai papildo mitinį moters, kaip gebančios pervesti žmogų iš vienos būsenos į kitą, vaidmenį.

KELTŲ MITINIŲ MIRTIES MODELIŲ ATSPINDŽIAI TAUTOSAKOJE

Išvaizdos kodai. Folkloro tradicijoje plačiai paplitęs antgamtinės moters transformacijos motyvas. Tačiau tam tikri nukrypimai nuo mitinio Valdžios Deivės modelio pastebimi, kadangi ne visos istorijos baigiasi laimingai. Tyrimas atskleidė, kad mitinėse sakmėse randamas figūrų išsidėstymas buvo perkeltas į tautosaką tik su minimaliais pokyčiais, papildant nežymiomis detalėmis. Vis dėlto pažymėtina, kad tematinės vertės pakito labiau nei figūratyvinės: antgamtinių moterų apibūdinimuose atsiranda krikščionybės elementų, raudona spalva siejama ne tik su krauju, bet ir su gyvybingumą džiovinančia ugnimi. Kai kurie bruožai, tokie kaip ilgi dantys, tampa populiariu antgamtinių moterų indikatoriumi pasakose, o antgamtiškumo laipsnis sumažėjęs, kadangi kompozicinę deformuoto kūno struktūrą keičia senatvė ir skarmalai. Kitas svarbus bruožas yra moterų aktyvumas: agresyvios raganos aktyvai siekia herojų mirties, kai tuo tarpu mitinėse sakmėse deivės labiau pasitiki žodžio galia ir veikia kaip neišvengiamos mirties pranašės į veiksmą labai nesikišdamos. Verta pastebėti ir tai, kad naratyviniu požiūriu vyrauja tiesioginis ryšys tarp figūros bei tematinės vertės: gražios moterys yra geranoriškos, o bjaurios – agresyvios.

Moters-paukščio mitemos ekstrapoliacijos. Keltų pasakose randama įvairių moters ir paukščio figūrų moduliacijų. Pasitaiko numanomo tapatumo atveju, kai tematinės vertės ir figūratyviniai takai, rasti mitinėse sakmėse, aptinkami tautosakoje praktiškai nepakitę. Daugiausia tai susiję su paukščių destruktivumu ir kraujo, kaip gyvybinės jėgos, atėmimu. Pasakose paukščiai dažnai veikia tokiose schemose, kurios iš pirmo žvilgsnio priklauso keltų deivės semantiniam laukui. Rasta ir naujų reprezentavimo modelių, kai asociacija tarp moters kaip atlikėjos ir paukščio tik numanoma, kaip antai paukštininkės atveju. Pasakose dažnai sutinkama konfigūracija, kai paukštis ir moteris veikia kaip atskiri atlikėjai, tačiau aiški paukščio subordinacija moters atžvilgiu. Paukščiai dažnai pasirodo atgaivinimo epizoduose kaip gyvybės ir mirties paslaptis išmanantys veikėjai. Antgamtinės nuotakos, pasiverčiančios gulbe, motyvas plačiai sutinkamas pasakose, tačiau reikia pažymėti, kad moterys kiek atitolinamos nuo antgamtinių galių, kadangi transformacijai būtinas tam tikras magiškas objektas. Taigi pasakose nustatytas turtingesnis figūratyvinis visetas, bet esminiai

santykiai tarp paukščio bei moters figūrų ir jų raiška išlaikyta tokia pati kaip ir mitinėse sakmėse.

Deivės palydovo mitemos modifikacijos. Santykio tarp vyro ir moters modeliai, randami pasakose, iš esmės sutampa su aptiktaisiais mitinėse sakmėse. Pasakose tai reiškama kaip milžinų ir veikėjų moterų ryšys. Pastebėtina, kad pagrindinė rolė pasakose tenka jau ne moteriai, o milžinui, lydima šeimoms narių ar neįvardytų veikėjų, kurių funkcijos skiriasi. Kartais milžinų giminaitės veikia kaip jų žmonos ir motinos. Tuomet jos būna aršesnės, stipresnės ir viršesnės už milžinus. Be kita ko, ši giminaičių grupė demonstruoja geriau išvystytas intelektualines galias nei milžinai. Tokios poros pasirodo ne tik mirties, bet ir atgaivinimo kontekstuose, taip atspindėdamos senovės tikėjimą į harmoningą ciklinį atsinaujinimą. Milžinų dukros paprastai veikia kaip teigiamos herojės, pasižyminčios stipriomis intelektualinėmis galiomis, aktyviai dalyvaujančios veiksmo ir net nusprendžiančios jo eigos kryptį. Tik retais atvejais milžinų dukros nusiteikusios priešiška herojaus atžvilgiu. Tuomet jos būna panašios į savo tėvus: didžiulės, bjaurios, ribotų protinių galimybių. Pasakose aptinkama belaisvės rolė yra naujovė lyginant su mitinėmis sakmėmis. Belaisvės paprastai pasirodo kaip pasyvios veikėjos, neturinčios įgimtų žmogiškųjų savybių veikti ir mąstyti, jos visiškai priklausomos nuo aplinkos.

Arklio rolės moduliacijos. Tautosakoje arklio rolė nedaug tūkrypusi nuo mitinėse sakmėse rastų modelių: arkliai siejami su smurtu, turi stiprų ryšį su vyriškos giminės veikėjais, manifestuojamą su arkliais susijusiais atributais arba savanorišku ar prievartiniu pavidalo pakeitimu. Mitinė psichopompo rolė pasakose sietina su nepaprastais arkliais, galinčiais vienodai lengvai keliauti bet kokia stichija. Jie paprastai turi ypatingų savybių: yra savarankiški ir protingi, geba kalbėti, išmano anapusybės dėsnius ir ženklus. Vienas žinomiausių arklių tautosakoje yra kelpis, išlaikęs didžiumą mitinėse sakmėse randamo arklio figūros semantinio lauko: turi stiprias sąsajas su vandeniu ir paukščiu, agresyvus vyrų atžvilgiu, neša mirtį.

Moters ir arklio ryšys pasakose manifestuojamas įvairiai: moterys gali vadovauti arkliams, pasitelkti juos savo tikslams, kartais pasiversti į arklius. Daugumoje pasakų veikėjos ir arkliai pasirodo kaip atskiri atlikėjai, turintys savo figūratyvinius takus, tačiau

išlaikę stiprias sąsajas su mitinėse sakmėse randamomis vertėmis ir jų distribucija. Antgamtiskų arklių – kelpio, Pookos – santykis su moterimis panašus kaip vyrų: jie pasiduoda vyresnių moterų įtakai, tačiau valdo jaunesnes. Su arkliu siejami atributai laikomi kvalifikaciją patvirtinančiais objektais, įgalinančiais patekti Anapus ar kontroliuoti antgamtines būtybes. Galima teigti, kad žodinė tradicija išlaikė gana tikslias su arklio figūra susijusias reikšmės struktūras, papildydama tik figūratyvinį visetą.

Liminalinės būsenos variacijos. Keltų pasakose moterys aktyviai dalyvauja gyvybinių jėgų ir dvasios dalių suvaržymo procesuose. Pastebėtina, kad pasakose vyrauja didesnis figūratyvumas nei mitinėse sakmėse – moterys ne tik išreiškia destruktines intencijas, bet stengiasi pačios jas įgyvendinti. Jos turi stipresnes asociacijas su mirusiaisiais ar gyvais numirėliais nei vyrai. Taip pat tautosakoje pastebima mitinėse sakmėse rasta kraujo ir akmens įvaizdžių opozicija. Nors šių elementų konfigūracijos ne visada sutampa su rastomis mitinėse sakmėse, giluminė verčių distribucija išlaikyta tokia pati: kraujas siejamas su gyvybe, raganos ir burtininkės gali sumažinti ar visai atimti gyvybines jėgas ir taip sustingdyti žmones. Figūratyviai tai dažnai išreiškiama sakmėse neaptinkamu virsmo į akmenį motyvu, tačiau nesvetimas ir antgamtinio paralyžiaus motyvas. Gyvūnai, ypač arkliai, itin jautrūs antgamtinių moterų, raganų poveikiui. Sustingį pašalina kraujas arba vanduo, kai juo apšlakstoma auka. Tautosakoje randama ir papildoma akmens – antgamtinių būtybių dvasios saugojimo – funkcija.

Miegas kaip liminalinė būseną populiari ir pasakose, tačiau čia pastebima didesnė objektų, sukeliančių miegą, įvairovė. Vyro kaip miego sukėlėjo motyvas įtvirtintas mitinėje tradicijoje, tautosakoje praktiškai eliminuotas, tačiau svarbų vaidmenį vyrai vaidina su sapnais susijusiose schemose, ypač tose, kuriose susapnuotos merginos pavilioja juos įvairiems iššūkiams. Beprotybė kaip liminalinė būseną perkelta į tautosaką be struktūrinių pokyčių, tačiau šis motyvas nėra plačiai paplitęs tautosakoje, priešingai nei moters gebėjimas atgaivinti mirusiuosius. Pažymėtina, kad pasakose neužsimenama apie pakitusią atgaivintųjų būseną, nors nebylumo motyvas randamas anapusinės patirties kontekstuose, o antgamtinės būtybės susiduria su artikuliacijos sunkumais veikdamos žmogiškoje aplinkoje. Reikia pabrėžti, kad mitinėse sakmėse nėra informacijos apie deivės galimybes grąžinti

dvasią atgal į kūną, tad darytina išvada, kad tautosakoje deivę reprezentuojančių veikėjų galimybės gerokai praplėstos. Išorinės dvasios dalies, *banshee*, mitema viena tiksliausia į tautosaką perkeltų motyvų iš mitinio paveldo. Pasakose nevengiama ir liminalinių socialinių grupių, tokių kaip bevardžiai jaunuoliai, kuriems vardus dažnai suteikia moterys, aptarimo. Kitos socialinės grupės, turinčios galimybę ir gebėjimą kontaktuoti su anapusiniu pasauliu, dažniausiai reprezentuojamos moterų veikėjų (raganos, paukštininkės).

KELTŲ MITOPOETINIŲ MIRTIES MODELIŲ ADAPTACIJA VĒLYVŪJŲ VIDURAMŽIŲ LITERATŪROJE

Išvaizdos modeliai. Viduramžių kultūroje akcentuojama visuomenė ir jos gerovė, tad natūralu, kad ir literatūroje iš senųjų pagoniškujų tikėjimų kilę antgamtinių patirčių motyvai integruojami į socialinį kontekstą. Tiesioginė kūno metamorfozė keičiama socialine transformacija, manifestuojama rūbų, kultūrinėje aplinkoje veikiančių kaip socialinis indikatorius, pakeitimu. Kinta ir veiksmo vieta – gamtą keičia dvaro aplinka. Miesto literatūra, atstovaujama Chaucerio *Kenterberio pasaku*, o tiksliau *Bato miestietės pasakojimo*, yra išimtis iš taisyklės. Chauceris inkorporuoja tradicinę pasaką į savo paties pasakojimą apie Bato miestietę, kiekviename naratyviniame segmente investuodamas priešingas vertes ir taip sukurdamas komišką efektą. Tokiu sugretinimu senosios pagoniškosios reikšmės struktūros atspindimos miesto bendruomenės šviesoje.

Reprezentacinis išvaizdos modelis, kai kūnas atrodo sukomponuotas iš įvairių objektų, pastebimas vėlyvųjų viduramžių literatūroje, tačiau augalinius motyvus keičia gyvūniniai elementai. Toks vaizdavimo būdas taikomas ir vyrams, ir moterims, užimantiems liminalinę poziciją tarp žmogiškosios ir anapusinės realybės. Tematinė amžiaus opozicija mitinėse sakmėse ir pasakose reiškia vienu atlikėju, literatūroje reprezentuojama dviem. Akivaizdi santykio tarp figūratyvinių ir tematinių verčių transformacija: čia gražios merginos, priešingai nei mitinėse sakmėse ir pasakose, vaizduojamos kaip šėtono įrankiai, siekiantys dvasinio riterių sunaikinimo. Apibendrinant galima teigti, kad figūratyvinis lygmuo vėlyvųjų viduramžių literatūroje atspindimas

sąlyginai tiksliai lyginant su mitinėmis sakmėmis, tačiau jo santykis su tematinėmis vertėmis gerokai pakitęs.

Keltiškosios mitemos moteris-paukštis modifikacijos. Vėlyvųjų viduramžių literatūroje pastebima mažiau šio santykio variacijų: nėra tiesioginės metamorfozės atveju, antgamtiškumo laipsnis gerokai mažesnis nei pasakose. Tačiau daugiau dėmesio skiriama paukščių rūšių aprašymui, platesnis jų simbolinės reikšmės laukas, neišvengta krikščionybės poveikio. Paukščių figūros dažnai siejamos su moterimis ir dvasiniu gyvybingumu. Moterys ir paukščiai veikia kaip atskiri atlikėjai, tačiau pasitaiko ir tokių atveju, kai ryšys tarp šių figūrų yra labiau numanomas, o tiksliau, sukonstruojamas paradigminiame lygmenyje, nei tiesiogiai manifestuojamas figūratyviai. Pastebėtina, kad moters ir paukščio figūros sugretinamos karybos kontekste, kas sutampa su verčių distribucija mitinėse sakmėse. Dažnas metoniminis moters reprezentavimas paukščio atneštu objektu. Simbolinės-tematinės paukščio įvaizdžio struktūros labiau išvystytos ir susietos su moters įvaizdžio struktūromis nei mitinėse sakmėse ar pasakose.

Moters-vyro mitemos atspindžiai. Schematiškai moters ir vyro santykių modeliai sutampa su aptiktais mitinėse sakmėse ir pasakose; moterys veikia kaip žmonos, motinos, dukros ar belaisvės. Pastarasis motyvas itin plačiai taikomas viduramžių literatūroje. Socialinių verčių kaita stipriai paveikė ir pagoniškašias mitemas: moters svarba sumenko, o pagrindinę rolę perėmė karaliaus ir riterio figūros. Tačiau egzistencinis variklis vis dėlto išlieka moteriškojo prado prerogatyva, kadangi būtent moterys funkcionuoja kaip veiksmo iniciatorės ar priežastys, nepaisant to, kad viduramžių visuomenėje jų savarankiškumo ribos sąlyginai siauros. Figūratyviai riteriai dažnai vaizduojami kaip milžinai, tačiau jų veiklos sritis išskirtinai socialinė. Pasakose manifestuojamas milžinų priešiškas tvarkai literatūroje pakeičiamas moralinių normų laužymu. Kita vertus, riteriai vaizduojami ir kaip moterų pavaldiniai. Tokia atlikėjų subordinacija apima ne tik širdies damos kultą, pagal kurią riteriai turi beatodairiškai tarnauti savo damoms, bet ir tam tikras situacijas, kuriose riteriai paklūsta moterims pagal senuosius keltų mitinius modelius, kaip antai romane *Seras Gaveinas ir Žaliasis Riteris*. Apibendrintai galima pasakyti, kad senieji mitiniai modeliai buvo perkleti į socialinę sferą išlaikant esminius jų bruožus: moterys siejamos su žeme,

seksualumas yra vienas svarbiausių moteris apibrėžiančių veiksnių, aiškiai nurodoma moterų pareiga užtikrinti savo valdų saugumą ir pavaldinių gerovę pasitelkiant vyrą, jos dažnai pasirodo liminalinėse situacijose.

Arklio vaidmuo. Be arkliui įprastų funkcijų, tokių kaip keleivių gabenimas, viduramžių literatūroje nesvetimos ir mitinės implikacijos, kadangi arklys dažnai peržengia žmogiškosios realybės ribas. Arklys (žirgas) yra neatsiejama riterio įvaizdžio ir asmenybės dalis – tai sutampa su mitinėse sakmėse išdėstytomis vertėmis. Arkliai retai kada vaizduojami agresyvūs, dažniausia tai būna palyginimai, labiau siejantys jį su raitelio drąsa nei charakterizuojantys patį gyvūną. Žirgai taip pat gali atspindėti moterų padėtį bei vidinę būseną. Moterys gali stebėtinai gerai prižiūrėti arklius ar juos valdyti, kas atrodo nesuderinama su moters kaip trapios būtybės įvaizdžiu viduramžių kultūroje. Piktavalės moterys dažnai pasitelkia žirgus, kad pražudytų riterius. Tokie epizodai itin panašūs į randamus tautosakoje, tačiau literatūroje siūloma aiški krikščioniškų tematinė verčių struktūra. Metamorfozės motyvas literatūroje neaptinkamas, išskyrus metaforinį šio modelio pritaikymą romane apie Tristaną ir Izoldą, kai Tristanas, nešantis Izoldą, palyginamas su asilu. Šiuo aspektu vėlyvųjų viduramžių literatūra artimesnė mitinėms sakmėms nei pasakoms. Kita mitinė tendencija išlaikyta ir literatūroje yra numanomas tapatumas tarp vyro ir arklio kaip moteriai pavaldžių figūrų. Analizė taip pat atskleidė, kad dauguma figūratyviųjų bei tematinė struktūrų, susijusių su arklio ir deivės mitema, buvo perkeltos į literatūrinę tradiciją bei papildytos krikščioniškosiomis tematinėmis vertėmis.

Dalinės mirties suvokimas. Dėl radikalių religinės sistemos pokyčių pereinant nuo pagonybės prie krikščionybės, žmogaus dvasios suvokimas, palyginti su kitais keltų mirties mitopoetikos elementais, pakito labiausiai. Kai kurie senosios pasaulėvokos konceptai manifestuojami žymiai rečiau nei mitinėse sakmėse ar pasakose. Vienas tokių – gyvieji numirėliai, viduramžių literatūroje sutinkamas tik metaforine prasme referuojant į mirusius laikomus ar neišvengiamai mirsiančius asmenis. Opozicija tarp akmens ir kraujo įvaizdžių plačiai taikoma literatūrinėje tradicijoje, tačiau akcentuojama dvasinė stagnacija, kuriai pasmerktas nuodėmėje gyvenantis žmogus. Kraujo ir akmens figūros ne visiškai transformavo savo semantinę struktūrą, jos siejamos su giluminėmis vertėmis, randamomis

pagoniškame mitiniame pasaulėvaizdyje. Kita vertus, akmenis kaip suvaržytos, bet ne atimtos gyvybinės jėgos įvaizdis artimesnis tautosakos tradicijai. Miego kaip mirties variacijos tema vystoma tik metaforiškai, tačiau pranašiški sapnai išlieka svarbus naratyvinis elementas, kartais net pakeičiantis tikrovę. Beprotybės ir išorinės sielos dalies motyvai vėlyvųjų viduramžių literatūroje aptinkami praktiškai nepakitę, išskyrus tai, kad eliminuotas antgamtiškumas. Nebylumo schema vaizduojama priešingai nei mitinėse sakmėse ar pasakose: čia asmuo prabyla tam, kad pasidalytų svarbia egzistencine informacija. Pastebėtina, kad vėlyvųjų viduramžių literatūroje išlaikyta daug figūratyvinių struktūrų, randamų mitinėse sakmėse, todėl ji atrodo artimesnė mitinei tradicijai nei pasakos, kuriose aiškus polinkis į didesnę figūratyvumą. Tačiau tematinis lygmuo gerokai transformuotas dėl krikščionybės įtakos, pakeitusios interpretacinį kodą.

IŠVADOS

Bet koks tradicija paremtas naratyvas yra sudėtinga reikšmės struktūra, kurią pirmiausia sudaro manifestuojančioji natūralioji kalba ir tam tikros kultūrinės kalbos, organizuojančios teksto kūrimo principus. Kultūrinė kalba apibrėžia sukurto teksto prigimtį, suvokiamą kaip tik jam būdingus sukauptos informacijos kaupimo ir manifestavimo mechanizmus. Tokiam tekstui transformuojantis, šie mechanizmai „aptrupa“ sudarydami galimybę naujiems reikšmės elementams įsiskverbti į semantines struktūras ir sukurti naujus kultūrinius tekstus.

Keltų mirties mitopoetikos analizė atskleidė, kad keltų mitopoetiniai elementai yra itin glaudžiai susiję, o pagrindinis vaidmuo tenka deivės figūrai. Drauge su kitais reikšminiais vienetais, tokiais kaip paukščio, arklio, vyro, dvasios figūros, deivės figūra sukuria tvirtą mitopoetinį tinklą. Deivės išvaizda yra vienas svarbiausių liminalumo aspektų, aplink kurį sukasi Valdžios Deivės mitas. Išvaizdos modeliams taikomas tiesioginio indikavimo tarp figūratyvių ir tematinių verčių metodas. Numanomo tapatumo atvejų aptikta analizuojant deivės ir paukščio figūrų koreliacijas. Tuomet šie elementai pasirodo identiškose kontekstuose, bet niekada drauge. Arklio figūra mitinėse sakmėse

siejama su vyru – arklys pasirodo kaip kario kompanionas ar net išorinės sielos dalies manifestacija. Vertikalus tyrimas atskleidė, kad vyrai ir arkliai veikia panašiuose santykio su moterimi modeliuose.

Paaikškėjo, kad mitinis dvasių lydėjojo psichopompo vaidmuo išskaidytas į kelis segmentus ir reprezentuojamas kaip moters galia valdyti tam tikras dvasios dalis. Dieviškų implikacijų turinčios moterys gali sukelti įvairias liminalines būsenas: gyvojo numirėlio, miego, beprotybės ir t. t. Kraujo ir akmens figūros, randamos mirties kontekste, žymi atitinkamai neatšaukiamą mirtį arba vartus Anapilin.

Keltų tautosaka perėmė daug senųjų mitopoetinių modelių, kurių figūratyviojo arba tematinio lygmens struktūros sutampa su randamomis pasakose. Kai kurios jų, pvz., groteskiškos išvaizdos, indikuojančios atšiaurumą, buvo perkeltos praktiškai nepakitusios. Aptinkamos net ir sudėtingos paradigminės konstrukcijos, kaip antai numanomo tapatumo tarp moters ir paukščio figūrų atvejai.

Pabrėžtina, kad pasakose pastebima tendencija plėsti figūratyvinį visetą lyginat su mitinėmis sakmėmis. Pasakose metamorfozė retai įvyksta nepasitelkus tam tikro maginio objekto, kai tuo tarpu sakmėse žodžio galios pakanka pakeisti kieno nors pavidalą ar likimą. Pasakų personažai labiau linkę imtis veiksmo, o mitinių sakmių veikėjai labiau pasitiki žodžio galia. Turtingesnė figūratyvizacija pastebima ir socialinių liminalinių grupių kategorijoje: pasakose atsiranda sakmėse neaptinkamos belaisvės, raganos, paukštininkės. Kitas svarbus modifikacinis deivės įvaizdžio aspektas yra jos sumažėjusi nepriklausomybė. Pasakose moterys retai kada veikia kaip visiškai nepriklausomos atlikėjos, išskyrus raganas, kurios išlaikiusios sąlyginai aukštą sąmoningumo ir veiklos lygį. Net ir tais atvejais, kai moterys vaizduojamos viršesnės už vyrus, jos aprašomos lyginamaisiais terminais, t. y. kaip bjauresnės, didesnės, stipresnės ir pan. nei jų milžinai sūnūs ar vyrai.

Vėlyvųjų viduramžių literatūrinėje tradicijoje pastebima platesnė senųjų mitinių modelių, susijusių su deivės figūra, dispersija. Visų pirma, antgamtiškumas beveik eliminuotas iš tekstų su retomis išimtimis, kurios randamos Šventojo Gralio legendose ar su Morgana le Fay susijusiuose epizoduose. Dažniausiai tai būna pagoniškojo tikėjimo antgamtiškumu ir krikščioniškojo tikėjimo stebuklu, kaip Dievo valios išraiška,

kombinacija. Chaucerio *Bato miestietės pasakojimas* gali būti laikomas išimtimi. Šis kūrinys stipriai parentas žodine tradicija ir jame panaudotas Valdžios Deivės mito modelis: Chauceris pritaikė mite randamą operacinę programą su tam tikrais figūratyviniais pakeitimais, t. y. riterinei literatūrai būdingomis detalėmis. Tačiau bendra pasakojimo konstrukcija atskleidžia dekonstruotą deivės vaizdinį miesto literatūroje, atspindimą vulgarios pagyvenusios damos, pasakos sekėjos, portrete.

Literatūroje svarbi tampa socialinė dimensija, kas neišvengiamai sąlygoja figūratyvinio lygmens pokyčius: gamtovaizdį keičia dvaro aplinka. Tiesioginės transformacijos nebeaptinkama, ją keičia socialinio statuso pokyčiai, manifestuojami rengtųjų ritualu. Tradicinė milžinų priešprieša tvarkai ir harmonijai virsta riterių-milžinų įpročiu laužyti moralines normas. Sociokultūrinės aplinkos pokyčiai, sąlygoti krikščioniškojo dvasios suvokimo, ištrynė kai kurias sąvokas, tokias kaip gyvi numirėliai, kurios aptinkamos tik metaforiniame lygmenyje.

Pastebėtina, kad esama modelių, perimtų vėlesnių diskursų ir mažai pakitusių, kaip antai beprotybės ar išorinės dvasios modeliai, literatūroje sutampantys su sakmėse randamomis figūratyvinėmis ir fundamentaliosiomis schemomis, tačiau be antgamtiškumo elemento. Be kita ko, tautosakoje aptiktos struktūros, ypač susijusios su arklio figūra, randamos ir vėlyvųjų viduramžių literatūroje. Tai akivaizdžiai patvirtina tautosakos ir literatūros sąveiką. Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad kai kurie mitiniai modeliai transformuojami tik pakeitus atlikėjų distribuciją: mitinėse sakmėse jie išreiškiami vienu atlikėju, literatūroje pasitelkiami keli.

Krikščioniškosios pasaulėžiūros įtaka yra itin svarbus faktorius, paveikęs keltiškujų mitemų modifikacijas. Galima teigti, kad beveik visas figūratyvinis visetas, rastas mitinėse sakmėse, buvo perkeltas į literatūrinę tradiciją. Tačiau tematinis lygmuo, priešingai, buvo stipriai paveiktas krikščionybės verčių. Nauji moraliniai kodai buvo įpinti į senąsias mitines schemas. Pastebimas ir atvirkštinis lyginat su sakmėmis ar pasakomis moters išvaizdos interpretavimas: jei pirmuosiuose diskursuose moters bjaurumas implikuoja pavojų, o grožis – pagalbą ir išsigelbėjimą, literatūroje grožis dažnai vaizduojamas kaip blogio įrankis siekiant riterių pražūtis.

Lyginant mitines sakmes, pasakas ir literatūrą, pastebimas figūratyvinio viseto plėtimas. Iš dalies tai galima paaiškinti skirtingų sistemų taikomais skirtingais tiesosakos modeliais. Mitinei sistemai būdinga implicitinė tiesosaka, kai pasakymas laikomas neginčytina tiesa. Vėlyvojoje viduramžių literatūroje labiau pasitikima realybės vaizdavimu, todėl joje gausu detalių. Tai yra, kuo tikslesnis objektyvios realybės atspindys pateikiamas literatūriniame kūrinyje, tuo jis priimtinesnis. Tai leidžia teigti, kad literatūrinė tradicija remiasi figūratyvumu pagrįsta tiesosaka. Tautosaka, savo ruožtu, užima tarpinę poziciją tarp analizuotų naratyvinių diskursų. Pasakose pasitaiko implicitinės tiesosakos atvejų, bet pastebimas polinkis detalizuoti arba kitaip priartinti pasakojimus prie pasakotojui / klausytojui artimos ir suvokiamos aplinkos. Atlikta analizė atskleidė, kad figūratyvinis lygmuo atsparesnis, o tematinis lygmuo labiau pasiduoda sociokultūrinės aplinkos pokyčiams.

FEMALE PROJECTION IN THE MYTHOPOETICS OF DEATH AS REFLECTED IN CELTIC MYTHICAL STORIES, FOLKTALES AND LATE MEDIEVAL LITERATURE

Summary

Introduction. Myth is a multifaceted phenomenon that raises many scholarly debates regarding its nature, structure, functioning and interaction with other discourses. Mythical discourse may embrace various texts: mythical narratives, divine figures, superstition, rituals, etc., which are all targeted at the solution of some ontological problems. Mythical perspective may enter new systems of significance when no longer religiously functional, yet this transformation affects the mythical material since new systems of significance have their own requirements for message encoding.

Folklore is considered to be the most immediate discourse to myth as both are based on oral tradition of a particular community. Nevertheless, the progress of society encourages engendering new narrative genres which, in the early stage of their development, are highly based on myth and folklore as the nourishing sources in both images and themes. Hence, the systematic study of the mythical worldview of a particular community should embrace all the types of discourse whose interaction might reveal the mentality of a certain community and the tendencies of its modifications in the course of time.

The **object** of the research is the system of images that constitute the Celtic vision of death and afterlife.

The **aim** of the thesis is to estimate the degree and mode of transformation of the female element encoded in the Celtic mythopoetics of death as reflected in the narrative discourse represented by a mythical story, folktale, and late Medieval literary genres.

For the aim of the thesis to be achieved the following **tasks** have been set out:

-to approach the structure of culture and the interaction of its constituents from the semiotic perspective;

-to discuss the semiotic processes of meaning generation and their role in the formation of various narrative texts;

- to designate the constituents of Celtic mythopoetics of death;
- to analyse the mythical stories from the mentioned perspective;
- to find out the presence/absence of the mythical models' modifications in folktales;
- to describe the similarities and differences with regard to the original Celtic mythopoetic models of death and their reflections in late Medieval literature.

Novelty and relevance of the work. The thesis demonstrates novelty in several aspects. First of all, it is a study which approaches the concept of liminality from the mythical perspective and thus supplements the discussion of ritual liminality with an additional dimension that may encourage further studies of other cultural systems. Secondly, the analysis is targeted at the exploration of the entire system of images forming Celtic mythopoetics of death rather than focusing on some part of it. Finally, the thesis offers a systematic study of three closely interrelated types of narrative discourse: myth, folklore and literature. Since many of the researchers so far have centered on the similarities and differences between mythical stories and folktales, myth and literature, folktale and literature, the given thesis is expected to provide the analysis of the movement from a mythical story to a folktale and late Medieval literature. Such perspective helps to better reveal the principles that govern each genre and define the models demonstrating whether these principles were transferred or not into other types of narrative texts. Moreover, the present work is a significant contribution to the field of Celtic studies in Lithuania as there has been no extensive research carried out on the mentioned subject.

The thesis relies on the following **assumptions**:

1. Every narrative text is a cultural text that has inherent cultural values thus depicting the view of a particular community. Each type of the text has its own narrative techniques that operate as accumulative mechanisms to store the common knowledge and manifest it.

2. Celtic mythical perspective holds a high degree of integrity which does not allow a separation of certain elements without distorting the entire structure. The figure of the goddess is the central axis of the Celtic mythopoetics of death which forms mythemes with other mythical elements: the horse, the bird, the male, the spirit.

3. When entering other types of narrative texts, such as folktales, the semantic nuclei that form certain mythical motifs get loose and allow the attachment of additional cultural elements.

4. In comparison with the mythical stories and folktales, late Medieval literary genres have the most flexible symbolic structure and they are most susceptible to the impact of the socio-cultural environment.

The structure of the work. The thesis consists of an introduction, five chapters, conclusions, the list of sources and the list of references. The first chapter discusses the research of the given perspective carried out so far both in Lithuania and worldwide. It also justifies the selection of the material for the present research and elucidates the most significant technical methodological terms applied in the paper. The second chapter is devoted to the layout of the fundamental methodological principles that form the framework of the practical analysis. It examines the structure of culture and the interaction of its constituents, the production of cultural texts and the main organizational principles operating in the process of meaning generation. The third chapter describes the modulations of the mythopoetic elements, whereas the fourth chapter compares the Celtic models of the mythopoetics of death established in mythical stories and reflected in folktales. The fifth chapter attempts to throw light on how the ancient mythemes were adapted in Medieval literature and what possible influence might have been accepted from the oral folk tradition.

Empirical material. The empirical material for the research was chosen with regard to the interaction between myth, folklore and literature. The author of the thesis relies on the translations from the Old Irish into English of the mythological cycle, Ulster cycle and Fenian cycle as well as on many other ancient stories provided in the collections *The Celtic Heroic Age. Literary Sources for Ancient Celtic Europe & Early Ireland & Wales*, *Early Irish Myths and Sagas* and *Tales of the Elders of Ireland* and the Welsh collection *The Mabinogion*, the latter containing both Welsh mythical stories and Welsh variants of some knightly romances. The mythical stories represent the period from the 8th to the 14th century and amount to no less than 167 stories.

The folklore data was collected from the first published collections of Celtic folktales. The collections of the folktales were selected according to several criteria: date of publication, authenticity, accuracy. The most important collections that represent Scottish and Irish folklore heritage are the following ones: J. F. Campbell's collection *Popular Tales of West Highlands* in four volumes, Alexander Carmichael's *Carmina Gadelica* in five volumes, Seumas MacManus's *In Chimney Corners, Merry Tales of Irish Folk Lore*, W. B. Yeats's *Irish Fairy and Folk Tales*, Jeremiah Curtin's *Myth and Folk-lore of Ireland*, William Larminie's *West Irish Folktales and Romances* and other smaller collections. The total amount of the analysed folktales reaches not less than 215: 119 Irish tales and 96 Scottish tales.

The literary works were chosen with regard to their chronology, location and subjectivity to the influence of Celtic oral tradition. The selected literary pieces represent late Medieval literary tendencies. The corpus is formed of the following collections and romances: *The Mabinogion*, *The Complete Romances of Chrétien de Troyes*, Geoffrey Chaucer's *The Canterbury Tales* representing urban literature, the spiritual fable *The Quest of the Holy Grail*, Beroul's *The Romance of Tristan*, the romance *Sir Gawain and the Green Knight*, Thomas Malory's *Le Morte d'Arthur*, Geoffrey Monmouth's *The Life of Merlin*.

Overview of researches. The idea of the research was inspired by the attempts of Algirdas Julius Greimas to semiotically reconstruct some parts of Lithuanian mythical tradition (1979; 1990) which encouraged treating the folklore texts as a part of mythical thought. Theoretical background is laid on Greimas's works (1966, 1970, 1989, 2005) as well as Yuriy Lotman's ideas (1975, 2004) and supported by the insights of Edna Andrews (2003), Helle M. Davidsen (2007), Dennis Ioffe (2012), Roland Posner (2005), Peter Torop (2005). The structure and operation of mythical discourse was discussed by James Jakob Litzka (1989), David Leeming (2003). The works of Ernst Cassirer (1955), Paul Ricoeur (1967), Donald Philip Verene (2011) were found beneficial in describing the means of the expression of myth with special emphasis on symbolism. The interaction between various verbal narrative texts was analysed by Edgar M. Slotkin (1983), Palmenfelt (1996, 2008), A. Siikala (2008), Northrop Frye (1957).

The discussion of the Celtic culture and mythology is drawn on the extensive studies of Arnott MacCulloch (1918), John Proinsias MacCana (1968), R. J. Stewart (1990), Miranda Green (1997, 2011), Marie-Louise Sjoestedt (2000), Peter O'Connor (2000), Clare French (2001), Stephen J. Yeates (2009), Bernard Mees (2009) and others. The understanding of death is constructed on the basis of Arnold van Gennep's (1960), Victor Turner's (1967, 1969), Hilda Roderick Ellis Davidson's (1943, 1998), Karl S. Guthke's (1999), Jeremy Bowker's (1999), Dag Øistein Endsjø's (2000), Earl R. Anderson's (2003), Gregg A. Smith's (2007), T. Mikhailova's (2002) works. Sorita d'Este and David Rankine's (2008) and Ch. W. MacQuarrie's (2004) studies served for both sources of information regarding Celtic divinities and their transformations in folklore and literature respectively.

In Lithuania, the conceptualization of death as expressed in folklore was extensively analysed by Radvilė Racėnaitė (2011). Norbertas Vėlius' studies (1983, 1987, 2012) gives a very detailed picture of the ancient Baltic perception of the chthonic world and ancient worldview as reflected in folktales and fables. Bronislava Kerbelytė's works (2005, 2011) sheds a light on the poetics and structures of folktales and encourage extending the examination of folklore to the mythological plane. Yet, it should be admitted that the present study is the first extensive study of Celtic culture and vernacular tradition in Lithuania.

Jacques le Goff's study (2003) about Medieval culture provided guidelines for the interpretation of social life reflected in late Medieval literature. The fundamental principles of knightly literature are laid out in Terence McCarthy's work (1991), other aspects of late Medieval literature are discussed by Kathryn Gravdal (1992), Jonathan A. Glenn (1992), Arnold Sanders (2006), Jordi Sanches-Marti (2006), Margaret F. Rosenthal (2009), Derek Pearsall (2011), Sarah Lindsay (2011), Richard Cross (2012).

PRODUCTION OF CULTURAL TEXTS

Yurij Lotman invented the term *semiosphere* as a metalinguistic tool to explore culture. For him, semiosphere, or culture, is a dynamic spatially organized continuous

process targeted at the accumulation and manifestation of human experience. The main features of semiosphere are *boundaries*, which distinguish a semiosphere from a non-semiosphere (to be more precise, another semiosphere), and *semantic discontinuity*, which explains inner dynamicity of culture as it contains semantic nuclei which concentrate the values typical of that culture and radiate them to periphery. The representatives of the Tartu-Moscow School of Semiotics have finally come to the conclusion that the term semiosphere can be applied to determine a wider scope of referents, not only culture. The term may designate: a) ethnic cultures (Celtic, Germanic, etc.); b) mental systems (pagan, Christian worldview); c) conceptual systems (the spheres of life and death, sets of relevant images and laws, etc.). It is important to consider all the mentioned aspects because they reveal different dimensions of a cultural text.

Though a construct, culture it is never stable as its values are constantly interchanging. Lotman defines this ever-lasting exchange of values as translation which is a multidimensional process. First of all, the values from neighbouring semiospheres must be translated in order to be incorporated in a particular semiosphere. Secondly, translation occurs inside the semiosphere when different types of cultural languages interact. Lotman distinguishes two types of cultural languages, iconic and discreet, which are closely interrelated when a cultural text is produced. The essence of an iconic language is that its text is identical with its meaning, therefore, the text cannot be altered without changing its whole meaning. In discreet language, the meaning is acquired only through the meanings of signs. Consequently, the impact of an individual sign on the meaning of the whole text is less than in iconic languages. The explanation of a certain symbol which belongs to the iconic language in the discreet natural language means its distortion, since the natural language cannot embrace the wholeness of the symbol. Lotman's theory thus explains the process of how cultural texts are created, yet it fails to tackle the problem of the development of these texts within cultural environment. In other words, little attention is paid to the interaction and structure of various narrative genres that are engendered by the same cultural text, e.g. myth. For this reason, A. J. Greimas's semiotic approach is

employed to elucidate the mechanism that governs the organization of different types of narrative verbal texts.

THE PROCESS OF THE GENERATION OF MEANING

Greimas built his theory of semiotics on the structural approach of Ferdinand de Saussure. Therefore his ideas turn around the relationship between the signifier and the signified which may acquire many forms: it may be an immediate relation between the signifier and the signified in which case indexical or iconic signs are created; the direct relation between the signifier and the signified might be organized on the basis of metonymy as it is in metaphors, or, finally, the signifier can represent several signifieds as it is observed in case of symbols.

Greimas introduced the terms of *figurativity* and *thematicity* to refer to the planes of expression and contents respectively. Figurative elements are the units of significance that have a counterpart in the objective reality. It might be any concrete object such as a person, thing, or feature, e.g., a complexion, height, colour, etc. Figurative elements might join each other to form a figurative path which helps to better represent the fundamental values established in a particular text. Such configurations may also include the aspects of time and place. Thematic elements are abstract notions that have no referents in the objective reality – these are the values that constitute the fundamental level of a text. Thematic units may be represented by figures or even figurative paths.

The reoccurring clusters of either figurative or thematic elements constitute figurative and thematic isotopies respectively. The connection between the two types of isotopies is obligatory in the process of meaning generation since, when joined together, they form a conceptual network and its visual representation simultaneously. Figurative elements may occur in various interrelations with thematic values: they basically follow the patterns of the signifier-signified conjunction referred to above. The inter-proximity of the possible figurative constructions is of crucial importance in the present research because

various narrative constructions employed in different genres seem to be constructed in a different way.

Several types of the structures of significance are discerned in the present research. First of all, *symbol* which is typical of mythical thinking and shows high interdependence between the figures themselves and between the figurative units and thematic values. In a symbol, figures form a very rigid construction: the alternation of any detail essentially breaks the whole structure of the symbol not only on the figurative surface level but on the fundamental distribution of values as well. Thus, the modification of a symbol is hardly possible.

Secondly, figures may appear as individual and independent actors, i.e., the participants of the action that carry out adequate functions. Such actors may acquire certain features which are typical exclusively of them. These features serve as the defining factors of an actor and help to designate its significance. The modification of some figures might affect the whole structure but only on the surface level, while the overall meaning of a text still could be deduced from other configurations or figurative paths that remain unaltered. Such reoccurring motifs in mythical stories are called *mythemes*. These structures of significance might be observed in mythical discourses when they are already translated from the iconic into the discrete language. In the process of translation, the increased proximity among the constituent elements provides the possibility for additional details to enter the construction. Nevertheless, the core structures, i.e., *mythemes*, remain detectable mainly due to the close correlation of figurative values.

Finally, there are discourses which show a rather liberal internal structure regarding the interrelation among the figures. The link between the figurative and thematic planes is preserved, nonetheless, every figure may operate as an independent unit irrespectively of other structures and it may well be eliminated from the text without considerable impact on the general structure. The texts that feature this relative 'freedom' regarding the interdependence of figurative elements are mostly products of discrete language not bounded by any other constituent of culture. However, the possible influence of the cultural environment cannot be ignored: texts still reflect certain values circulating around them. That is to say,

such texts have different mechanisms to build up their credibility, otherwise veridiction, which allows the possibility that sometimes the interpretation of particular signs depends on their socio-cultural environment.

In general, translation from the iconic to discrete language inevitably causes certain semantic losses due to different structures of the languages. Hence, the integrity of figures and thematic condensation are reduced. It creates favourable conditions for other cultural signs to enter the structures of significance thus resulting in their change. Thus, symbols turn into mythemes in the mythical stories or motifs in folktales, whereas in literature the previously rigid structures of significance may subdue to the taste of an individual author.

CELTIC MYTHOPOETIC MODELS OF DEATH

One of the greatest alterations that all men must undergo is that of death. Death is traditionally conceived of as either the transformation of the state, when one's spirit abandons the body, or the transformation of the location, when the spirit reaches the realm of the afterlife. Thus the entire period since the separation of the spirit and the body to the incorporation of the spirit in the afterlife sphere is perceived of as a liminal state.

The peculiarity of Celtic tradition within the Indo-European framework is that the role of a psychopomp is undertaken by the goddess, while in other traditions it is usually males who act as psychopomps. The perception of the goddess in Celtic tradition is based on the Mother Goddess prototype, i.e., she is responsible for both life and death and is able to evoke both states. The survey has revealed that Celtic goddess is closely connected with zoomorphic figures: the bird which symbolizes the spirit after death, the horse which often appears on the funeral plaques together with the goddess and is thought to accompany her in her role as a psychopomp. Moreover, the harmony which is achieved by the union between the male and the female seems to be the core axis of Celtic mythology, thus it is reasonable to assume that certain aspects of the junction might be found in the context of death. Therefore, the research focuses on the interrelation between the figures of the female, the bird, the horse and the male as the main figurative elements constituting the Celtic

mythopoetic of death as well as considers the figurativization of the goddess's control over the spiritual part of a human being.

Anthropomorphic Model of Appearance. Physical appearance is one of the most important features defining liminality. One of the most popular motifs in Celtic mythology is the Sovereignty Goddess mytheme which deals with the transformation of an ugly hag into a beautiful maiden. Exclusive features of the hags are as it follows: excessive hairiness (long and rough hair), the focus on facial area, especially the eyes (either three or just one) and the huge mouth, long teeth and nails. The body of the hag seems to be deformed in every aspect: it is shabby and seems to be composed of various twisted parts of plants. Discolour or unnatural colour is also a figure representing liminality. In Celtic tradition, there is a clear tendency to relate the supernatural women with the red colour in relation to blood. Figurative and thematic values are interrelated by means of direct indication since deformity signifies hostility of a female toward the hero. Implied metaphorical expression is also deduced in the mythical stories, for instance, the blood red colour might be associated with the spilt blood resulting in death.

Zoomorphic model of appearance is constituted of two main figures: that of the female and that of the bird. Archeological findings approve that Celtic goddesses were often accompanied by birds, especially in relation with the afterlife journeys, whereas scholarly investigations make it clear that battle furies could transform themselves into birds of prey. The analysed mythical stories confirm previous scholarly insights as they depict supernatural females capable of both employing birds as their mediators that are able to induce sleep or bring a message and transforming themselves into the shape of the bird. Shape-shifting may be voluntary or imposed by someone. Most frequently, zoomorphic transformation deals with the divine love: two supernatural lovers shape-shift into swans in order to be together. But the thematic values of jealousy or punishment for a crime are also presented by means of shape-shifting.

The figure of the bird has a strong connection with the spiritual essence of a human being – the birds of prey usually signify irrevocable death. It might be manifested either by means of direct indication, for instance, a crow is taken as a sign of the death of a hero, or

implied (functional) isomorphism, when the figures of the birds and females operate in similar situations but never simultaneously. Functional isomorphism also appears in the context of martial prowess.

Male Accompanier of the Goddess. Male and female characters often act together to engender death but it should be noted that the decisive power belongs to the female. The union between male and female that brings death or involves into a dangerous affair might acquire several modes of manifestation. Though the relation between the members of the couple is rarely stated overtly it might be inferred that they are united by marital bonds in some cases. Whatever the status of the relationship, the participants seem to be of the same age and status – such couples invite the irrevocable fatal end. The situation is different if the female pole is represented by a younger generation, i.e. the daughter of the destructive male. Then the heroes have the chance of escaping from danger.

Zoomorphic Accompanier of the Goddess. The figure of the horse is closely associated with water as a liminal element: they might be considered to be semantic allomorphs that might be used interchangeably on the figurative level in the context of the afterlife. One of the most obvious features of horses found in mythical stories is their destructiveness. Horses often contribute to the characterization of a warrior: a splendid horse suggests exceptional prowess of its rider and vice versa. In ancient Irish epic narratives, the horse acts as an external spiritual part of a hero. Horses are often compared to birds and they seem to be hardly distinguishable, it contributes to the aggressive portrait of a war horse. Beside war activities, horses play a significant role in kingship rituals. In mythical stories, male characters can acquire the equine shape either voluntarily or not. The horse (or the stag as an untamed horse) shows up as a totemic animal uniting human existence with the transcendence. Another important correlation of the image of equine creatures is their association with females in the context of the otherworldly reality. But women rarely acquire the shape of the horse – supernatural females either use horse-related attributes or undertake horse-like activity but not shape-shift into some equine creature thus emphasizing the functional isomorphism of the female and the horse regarding the role of the psychopomp which seems to be modified in vernacular tradition: the horse does not

carry the spirit to the afterlife realm, but horse-related females lure or invite the heroes to the Otherworld.

Liminal State Caused by Females. The pagan conception of the spiritual essence of a human being reveals a very complex structure: the spirit involves intellectual capacities and physical abilities. Thus one may undergo a partial death when only a part of the spiritual wholeness abandons the body. One of the most important factors indicating the life is breath, the life force that is essentially associated with movement. Sometimes it can be as strong as to be retained even after the factual death, hence the living dead. The characteristic feature that unites all the living dead is their destructive stubbornness and limited reason. Movement might be incited not only by breath but by blood, the ever-circulating liquid that ensures life. The removal of the source of movement, i.e. the restriction of breath or blood flow, causes paralysis and stiffness. The study revealed that divine females could make people senseless, speechless as if they were made of stone. Due to its durability, stone is thought to be the perfect marker of the burial place or the place of death and is often associated with the otherworldly gates.

One of the most popular extensions of the concept of death is sleep. It might be induced by women or women can participate in dreams. Another variant of partial death is the loss of reason which is implemented by a strict structure: a person experiences some shock which incites the madness, then he withdraws to some remote place until someone, usually a female, finds him and offers a remedy. Celtic tradition foresees a possibility to be restored to both health and life but not without the consequences: after the loss of reason a recovered person loses memory, whereas after restoration to life people cannot speak. The external part of the spirit in Celtic tradition is known as a supernatural woman, the *banshee*, who wails the ones doomed to die thus announcing their death and trying to protect. The *banshee* might also operate as a manifestation of personal luck.

People who have no social status also belong to the class of the living dead. These include beggars or nameless persons. Name, as one of the most important parts of a personality, in the mythical stories is usually given by the mother. It complies with the perception of a female as an agent able to transfer people from one state to another.

REFLECTIONS OF CELTIC MYTHICAL MODELS OF DEATH IN FOLKLORE

Codes of Physical Appearance in Folktales. The transformational anthropomorphic model which involves a supernatural female is widely spread in the folklore tradition. Yet, certain deviations from the mythical framework of the Sovereignty Goddess are evident since not all of them have a happy ending. The investigation revealed that figurative layer found in the mythical stories has been transferred to folktales with only minor deviations – the focus is brought on the same aspects as in the mythical stories. It should be noted that the thematic values have experienced greater alterations than the figurative ones: there are certain Christian elements involved in the description of the supernatural women, the colour red is associated not only with blood but also with fire that dries out the life force. Some features, such as long teeth, has become a prevailing defining figure of supernatural females in folktales, whereas the element of the supernatural is diminished so that shabbiness and old age replaces the mode of disfigurement when a body seems to be composed of various objects. Another very important change in the folktales is the active character of the women. Aggressive hags participate in the action and attempt at the destruction of the heroes, whereas in the mythical stories, supernatural females rely on the power of the word and appear as announcers of irrevocable death rather than undertake any action. It is worth noting that here figurative elements of beauty indicate benevolence, whereas ugliness expresses hostility.

Extrapolations of the Female-Bird Relation. Celtic folktales contain various modulations of the female-bird couple. There are cases of implied isomorphism, when the thematic values and figurative paths found in the mythical stories are discovered in folktales as well. These instances are mainly related to the birds' destructiveness and deprivation of blood as the source of life. In folktales, birds frequently participate in such schemes of action which, at a first sight, seem to be inherited from the mythopoetic semantic field of the Celtic Goddess. Folktales offer an innovative representative model of a female-bird relationship. Here, a female acts as an agent, whereas her association with the bird is more

implied than manifested as it is in the case of henwives. The figurative modulation of the mythical female-bird relationship where both figures are explicated as separate yet associated actors is a popular motif. Fowl seem to be well informed of the secrets of death and life as birds often participate in the reviving operations. The motif of an otherworldly bride that shape-shifts into a swan is well attested in folklore data, but it should be stressed that females are distanced from the supernatural capability of self-transformation as they need some magical object to change their shape. Hence, a richer figurative set is employed in folktales but the modulations of the relationship between the female and the bird are preserved without great alterations.

Modulations of Male Accompanier Mytheme. The models of relationship between males and females as found in folktales correspond to the ones established in the mythical stories. They are manifested as relations between the giants as the central figures and some female characters. The giants might be accompanied either by family relatives or some unnamed female characters, but their functions vary. Sometimes a female relative of a giant can perform both roles – that of a wife and a mother. Then they are fiercer and stronger than the giants and have superiority over the males. Moreover, they seem to have better developed intellectual capacities. The couples of giants and their wives also demonstrate abilities to restore life thus reflecting ancient pagan principle of harmonized cyclical existence. The daughters of giants usually acquire the positive roles in confronting the hero. Notably, here the female characters act as the intellectual engines of the action and sometimes even appear to be its decisive participants. There are but rare cases when the daughters of giants express aggression or hostility towards the hero. Then the daughters usually share the same characteristics with their fathers: they are monstrously huge, far from the etalon of beauty, grumpy, of limited wits. The folklore data reveals yet another role of a female which is not attested in the mythical vernacular heritage, namely, that of a captive. The captives of the giants mostly undertake a passive role, they seem to have been deprived of the competences naturally demonstrated by human beings – to reason and act according to their free will.

Modulations of the Role of the Horse. In folklore tradition, the role of the horse does not show great deviations from that depicted in the mythical material: the horses are often associated with violence, they have strong relation with males which might be represented either by means of a horse-related attribute or shape-shifting, voluntary or imposed by some evil agent. The mythical role of a psychopomp in folktales is mostly related with the image of an extraordinary horse that can traverse whatever the element, land or water, equally easily. Such horses have special qualities: they are self-dependent creatures capable of human speech and well developed intellectual capacities and possessing otherworldly knowledge. One of the best known equine creatures in folklore tradition is the kelpie. The figure of the kelpie seems to be invested with all the mythical significances: it is related to water and bird shape, expresses great aggression towards men, carries people to death.

The female-horse relation has a rich variety of figurative representations in folklore: women can command, employ horses, sometimes shape-shift into equine beasts, etc. The majority of the tales depict females and horses as separate actors that have their individual figurative paths in the narratives but keep in accordance with the mythical substratum. The equine creatures – the kelpie, the Pooka – have a similar relationship to females as male do: the horses subdue to old women but control young maidens. The horse related attributes seem to be signs of certain qualifications that enable humans to enter otherworldly reality and have the power over supernatural creatures. It is possible to claim that the vernacular tradition preserved the structures of significance from the mythical material regarding the figure of the horse relatively precisely but with a more developed figurative set.

Variations of the Liminal State Caused by Females. In Celtic folktales, females participate as active agents in the process of depriving one's life or at least a part of the spirit but the level of figurativity is much higher than in the mythical stories – instead of giving oral verdicts and announcements, female characters attempt to actually deprive the life of the heroes in folklore tradition. Female figures seem to have stronger associations with the dead and the living dead than males. The folklore tradition seems to have inherited the association between the life force, blood and stone from mythology. Though

configurations of these elements do not always correspond to the models established in the mythical stories, the fundamental distribution of values is retained. Blood is still considered to be the liquid of life. Hags, or enchantresses can diminish human life force and make them motionless. Figuratively, it is often presented as turning people into stones. The restriction of movement may also be represented as the state of supernatural paralysis. Animals, especially the horses, are very sensitive to the supernatural experiences, the presence of witches in particular. The state of the stone-like paralysis might be annulled by means of sprinkling blood over the victim. Folktales offer a new line of interpretation of the image of the stone as it becomes a container of the spirit of some supernatural being, usually, a giant.

Another liminal state that living people undergo is that of sleep. Folktales offer a greater variety of objects which induce sleep than it is given in the mythical stories. The role of the males to cause sleep attested in the mythical stories seems to have been almost eliminated in the folklore tradition. Male characters come into the scene when dreams are concerned, especially the archetypal love affairs incited by the vision of a girl in a dream. The modulation of the partial death represented as madness has been transferred to the folklore tradition without structural alterations but its popularity is not widespread. The folklore tradition offers a great variety of instances which confirm the ability of the female characters to restore the hero either to health or to life by returning the life-force. There is no evidence about the altered state of the revived ones. Moreover, the mythical stories do not inform about the function of the goddess to restore men to life thus the folklore tradition shows a considerable deviation from the roles of the supernatural females regarding this particular aspect of activity. The element of dumbness in the folktales reflects the mythical material: after the experience of the supernatural people lose the gift of speech. The supernatural beings, in their turn, also have restricted abilities to articulate when they act in the human world. The whole mytheme of the external part of the spirit, the *banshee*, seems to be preserved in folklore without changes. Finally, the social dimension regarding the liminal states of people is not avoided in folklore: youngsters must acquire their names and females often help them in this. Other liminal social groups that are able to contact the otherworldly reality are usually women (witches, henwives).

ADAPTATION OF THE CELTIC MYTHOPOETIC MODELS OF DEATH IN MEDIEVAL LITERARY TRADITION

Disfigurement Models. Medieval culture concentrated on the benefits and structure of society thus literature abandoned the ancient pagan supernatural framework concerning the anthropomorphic metamorphosis and integrated this mythical scheme into the social context. Direct anthropomorphic transformation is substituted by the social transformation. It is manifested by means of changing clothes that serve as an indicator of a social status. The environment of the action changes as well – nature is replaced by the court. Urban Medieval literature, represented by Geoffrey Chaucer's *The Canterbury Tales*, especially, *The Wife of Bath's Tale*, makes an exception from the rule. Chaucer incorporates a folktale in his own tale about the wife of Bath and establishes opposing values in each of them thus creating a strong comic effect. By such juxtaposition the ancient pagan mythical motifs are reflected in the light of urban society.

The mode of appearance when the body seems to be composed of various parts is not strange in late Medieval literature, but the parts of plants are replaced by the parts of various animals. Such depiction is observed regarding both females and males who stand in the liminal position between the ordinary human and supernatural realities. Thematic opposition of age expressed by one actor in the mythical tales and folktales is manifested by two actors in the knightly literature. The regrouping of the relations between the figurative and thematic values is obvious: beautiful appearance of the maidens in the mythical stories and folktales signify their benevolent nature, whereas in late Medieval literature, such ladies appear as instruments of the devil that attempt at the spiritual destruction of the knights. In general, figurative values are transferred from the mythical tradition to late Medieval literary tradition but their distribution and relation with the thematic values has changed greatly.

Modifications of the Celtic Mytheme Female-Bird. There are less relational strategies implemented in late Medieval literature than in the mythical stories: no instances

of direct shape-shifting are discovered and the degree of the supernatural is much lower than in folklore. Yet, more precision and variety in the description of bird species and stronger symbolic emphasis are offered. Unavoidably, the Christian context affects pagan Celtic mythemes and opens up another layer of meaning. In late Medieval literature, the figures of the birds are associated with both female characters and spiritual vitality. Females and birds appear as separate actors in the knightly literature. Nevertheless, there are instances where the relation is implied, or better to say, construed on the grounds of paradigmatic analysis of the contemporary cultural background, rather than stated figuratively. It should be stressed that the relation between the female and the bird often appears in the context of a martial test and thus complies with the framework suggested in the mythical stories. The technique of metonymic representation of a female by the object brought by a bird is often employed. Symbolic-thematic structures of the images of the birds are much better developed and attached to those of females in comparison to the mythical stories and folktales.

Reflections of Female-Male Mytheme. Schematically, the models of male-female relation coincide with those discovered in the mythical stories and folklore: females act as wives, mothers, daughters or captives. The latter theme is especially well developed in knightly literature. The change of social values had a significant impact on the ancient mythical structure: the role of the female diminished and the central position was taken by the figure of the king or the knight. However, the action in men's lives is incited by the intervention of women in one way or another, despite that women are unimaginable as independent and self-confident members of society. Though figuratively the knights are often depicted as giant-like figures, they act in purely social terms. The adversity towards the order manifested in the folktales here is substituted by the violation of moral norms. On the other hand, the knights may also appear as subjects of females. This thematic framework embraces not only the cult of the Lady of the Heart to whom the knight must serve with scrupulous devotion, but certain stories where the knights seem to be servants of women following ancient Celtic mythical tradition. The most prominent example of this model is offered in *Sir Gawain and the Green Knight*. In general, the ancient mythical mythemes were transferred unto the social sphere in late Medieval literature with retained essential

elements: female characters preserved the association with the land, sexuality is one of the main defining features of a woman, they still keep to the duty to guarantee prosperity together with a male and often appear in or induce liminal situations.

Roles of the Horse. Beside the natural features of the equine activity (such as carrying people from one place to another) mythical implications are also obvious since the horses described in Medieval romances often transgress the boundaries of ordinary natural reality. Horses are inseparable companions of the knights that make a considerable contribution in forming their public image. It goes in accordance with the mythical data which depicts the horse as a ‘visit card’ of a warrior. The cases demonstrating the aggressiveness of the horse are not frequent in late Medieval literature – hostility is presented in descriptive terms and more as a sign of the rider’s martial prowess than the quality of the animal itself. The horse may also serve as a reflection of a maiden’s state. Female characters are able to deal with or control the horses successfully. It seems to be an incompatible detail with the traditional Medieval portrayal of a woman as a fragile member of a society. Females can employ horses to destroy the knight. Such episodes are astonishingly similar to the figurative isotopies discovered in the folktales. However, a clear Christian interpretation is offered in literature. The motif of shape-shifting has been eliminated in literary tradition except for the metaphorical employment of the model where Tristan acts as a donkey in the *Romance of Tristan*. Regarding this aspect, late Medieval literature is closer to the mythical stories than folklore. Another mythical tendency preserved in late Medieval literary works is the implied isomorphism between the male and the horse manifested within the framework of their subordination to females. The analysis revealed that the majority of the figurative and thematic structures regarding the horse – goddess mytheme have been preserved in the late Medieval literature and supplemented by additional thematic values that come from the Christian tradition.

Perception of Partial Death. Due to the radical change of the religious system and the shift from local pagan beliefs to Christianity, the perception of the spiritual essence of a human being underwent the greatest transformation in comparison with other mythemes representing the pagan Celtic mythopoetics of death. Some parts of the ancient perception of

the spirit are significantly less manifested in comparison with mythical stories or folktales. One of such concepts is that of the living dead which is applied only in metaphorical sense to refer to people who have no chance of escaping death or those who are thought to be dead. The opposition between blood and stone is widely depicted in Medieval literature. But here the emphasis is laid on the stagnation of the soul when a man lives in sin. Women have great power to induce the state of stiffness. The figures of blood and stone have not entirely transformed their semantic structure – they still correspond to their inherently pagan fundamental values and signify life and death respectively. On the other hand, the significance of stone as a material of restricted yet not eliminated life force is closer to the conception revealed in the folklore data. The theme of sleep as a variant of death is developed only metaphorically, but prophetic dreams are important – sometimes they even serve as substitutes for reality. The aspects of madness and the external part of a spirit are found in late Medieval literature almost without alterations except for the elimination of the supernatural element, whereas the motif of dumbness is reversed: a person starts speaking to announce some important news. In general, late Medieval literature retained many figurative structures given in the mythical stories and seems to be closer to the mythical tradition than the folktales due to a lesser figurativization. Yet, the thematic level has been greatly transformed and Christian values introduced which determines different interpretative framework of mythical models.

CONCLUSIONS

Any narrative verbal text based on tradition is a complex structure of significance constituted of, firstly, the natural language as a means of manifestation, and some cultural languages which operate as the organizing principles in text production. The type of cultural language that the natural language correlates with in order to construct a text determines the very nature of the text which might be distinguished by the mechanisms that serve in storing and manifesting the accumulated information. During the transformation of such texts, the

mechanisms crumble and provide an opportunity for the new elements of significance to enter the semantic structures. In such a way new texts are composed.

A thorough analysis of Celtic mythopoetics of death has revealed that the elements of Celtic mythical thought are closely interrelated, whereas the central position is undoubtedly taken by the figure of the goddess. Together with other units of significance, such as a bird, a male, a horse, the spirit, the goddess figure makes a tight mythopoetic net. The appearance of the goddess is one of the most important aspects of liminality. It plays a central role in the Sovereignty Goddess myth. The modes of appearance employ the method of direct indication between the figurative and thematic values. The cases of implied isomorphism between the bird and the female are observed. The two figures appear in identical contexts but never simultaneously. The figure of the horse is more associated with the male as his companion or even spiritual part. Paradigmatic analysis revealed that horses and males have similar models of relationship with the female. It appeared that the role of the psychopomp was divided into several segments and manifested as the power of the female over the various parts of the spirit. Goddess-like women may cause different liminal states: life in death, sleep, madness, etc. The figures of blood and stone are employed in the context of death caused by females suggesting irrevocable death and gates to the Otherworld respectively.

Celtic folklore has inherited a great deal of ancient mythical models whose structures either on the figurative or on the thematic level coincide. Some of them, for instance, the model of grotesque appearance indicating hostility, etc. have been transferred almost without alternation. Even complex paradigmatic structures of significance seem to be transferred from the mythical to the folklore tradition as it is in the case of implied isomorphism between the goddess and the bird figures.

It should be stressed that folktales show a tendency to greater figurativisation in comparison with the mythical stories. In folktales, the transformational acts are rarely implemented without the use of some magical object, whereas in mythical stories the power of the word is sufficient to determine one's fate or shape. Folklore characters are more inclined to undertake direct actions, while the characters of the mythical stories strongly rely

on the verbalization of their wishes. The figurative set is significantly expanded if compared with the data of the mythical stories as the folklore tradition offers more social categories, such as the female captive of the giant, witch, henwife which are scarcely found in the mythical stories.

Another important factor to be considered is the modification of the goddess's portrait expressed by her diminished independence. In folktales, females rarely act as independent characters, with an exception of the witches that show a relatively high degree of their self-will. Even in those cases where women are superior to men, they are depicted in comparative terms, i.e., they are bigger, stronger, uglier, etc. than their giant- sons or husbands. Contrariwise, in the mythical stories the female figure is put into the centre of the action and it is the goddess-like female who becomes a defining member in various situations.

Late Medieval literary tradition in relation to the motif of the goddess shows a greater dispersion of the ancient mythical models. First of all, the presence of the supernatural is rarely reflected in the literary works with very rare exceptions that mainly come from the Holy Grail stories or are associated with the character of Morgan le Fay. These stories are combinations of the pagan belief in the supernatural and the Christian belief in the miracle as the act of God's will. Chaucer's *The Wife of Bath's Tale* might be treated as an exception. It is based on oral tradition and uses a precise model of the Sovereignty Goddess myth: Chaucer adopted the operational programme of the myth with certain figurative changes, i.e., the details typical of the knightly literature, but the whole frame narrative reveals a deconstructed image of the goddess in the urban literature which is reflected in the vulgar elderly urban lady, the teller of the tale.

The social dimension comes into focus and inevitably causes the changes on the figurative plane: the natural landscape is substituted by the courtly environment. Here the element of direct transformation is eliminated and replaced by the transformation of the social status which is manifested on the figurative level by means of changing clothes; the hostility towards harmony and order typical of folklore giants is transformed into a habitual violation of moral norms carried out by giant-like knights in chivalric literature. The

changes in the socio-cultural environment caused by the Christian conception of the spiritual essence of a human being resulted in the extinction of certain concepts, such as the living dead, which might be found only on metaphorical level.

Some mythical models have been adopted in later discourses without changing them considerably. Such cases include the models of madness and external soul that fit the mythical figurative and functional schemes yet lack the element of the supernatural. Moreover, the structures of significance found in folktales, especially the ones related with the figure of the horse, are also detected in late Medieval fiction. It testifies to an obvious interaction between folklore and literary traditions. It should also be noted that some mythical models were transformed by only changing the distribution of actors: the models that employ one actor in the mythical stories are manifested by two individual actors in late Medieval literature.

The impact of the Christian worldview is a very important factor that caused the modification of Celtic mythemes. It might be claimed that almost the whole figurative set discovered in the mythical stories was transferred into a literary tradition. Contrariwise, the thematic level underwent significant alternations due to the introduction of the Christian values. New moral codes were interwoven into ancient mythical schemes. It is observed in the reverse interpretation of the figures in the context of the women's appearance: in the mythical stories and folktales female ugliness implies danger and beauty promises escape and help, whereas in fiction, beauty is often depicted as an instrument of evil attempting at the destruction of the knights.

In general, the figurative set has been found as increasing while comparing myth, folktale and literature. It might be partially explained by the different modes of veridiction that are required in different systems. The mythical tradition applies the implicit veridiction when the things said are believed to be true without any discussion. Late Medieval literature shows great reliance on details as it is thought that literature should reflect real life. Hence, the more precise the picture of the contemporary life is offered, the higher the credibility of the literary piece. It allows to claim that literary tradition complies with the requirements of veridiction based on the figurative level. Folklore, in its turn, appears as an intermediate

member in the comparative chain of the analysed narrative modes. Folktales contain the elements of implicit veridiction and an inclination to detail out some narrative situations or make them closer to the world of the narrator/ listener. The carried out analysis revealed that the figurative level is resistant to the influence of the socio-cultural environment, whereas the thematic structures are more susceptible to its impact.

Publikacijos disertacijos tema
(Publications on the topic of the dissertation)

- 1) **Audronė Gedžiūtė, Jadvyga Krūminienė.** *A Semiotic Attempt at the Reconstruction of Celtic Mythical Models: the Figure of the Horse.* *Respectus Philologicus* **2010** Nr. 18 (23), Kaunas, pp. 191-201
- 2) **Audronė Gedžiūtė, Jadvyga Krūminienė.** *Reconstruction of Mythical Discourse: Semiotic Approach.* *Žmogus kalbos erdėje* Nr. 6. 2010, Kaunas, pp. 432-438
- 3) **Audronė Gedžiūtė.** *Olfactory Elements as Reflections of Celtic Mythical Worldview in Folktales and Early Medieval Literature.* *Acta Humanitaria Universitatis Saulensis. Mokslo darbai.* T. 17 (2013), Šiauliai, pp. 27-40

Disertacijos tema skaityti pranešimai konferencijose
(Conference Presentations on the topic of the dissertation)

- 1) *Reconstruction of Mythical Discourse: Semiotic Approach* tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Žmogus kalbos erdvėje“, 2010 m. gegužės 14–15 d., Kaunas, Lietuva
- 2) *Death in Celtic Perspective* tarptautinėje tarpdisciplininėje mokslinėje konferencijoje „Tekstai ir kontekstai: konfliktai ir slapti susitarimai“, 2010 m. spalio 14–15 d., Kaunas, Lietuva
- 3) *The Figure of the Horse in the Indo-European Burial Traditions* tarptautinėje mokslinėje doktorantų konferencijoje „Panic and Mourning: 1st Graduate Conference in Culture Studies“, 2010 m. spalio 28–29 d., Lisabona, Portugalija
- 4) *Smell as an Indicator of Myth: Celtic Perspective* tarptautinėje tarpdisciplininėje mokslinėje konferencijoje „Kvapas kultūroje“, 2013 m. gegužės 16–17d., Šiauliai, Lietuva
- 5) *Linguistic Factor in Culture Studies: What does the phrase “to play fidchell” inform about the ancient Celtic worldview?* tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Modern Language and Modernity in Language“ 2014 m. vasario 20–21 d., Ryga, Latvija

Žinios apie doktorantę

Audronė Gedžiūtė (g. 1985 m.) studijavo Vilniaus universiteto Kauno humanitariniame fakultete: 2003–2007 m. *Anglų filologijos* bakalauro, 2007–2009 m. *Anglų kalbotyros* magistrantūros programas. 2009 m. įstojo į filologijos krypties doktorantūrą Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto Germanų filologijos katedroje.

2007–2009 dirbo anglų kalbos dėstytoja asistente Lietuvos žemės ūkio universitete (dab. A. Stulginskio universitetas), 2009–2010 m. dirbo anglų kalbos dėstytoja asistente Vytauto Didžiojo universitete. 2011–2012 m. stažavosi Middlesex Universitete, Londone pagal ERASMUS programą.

Domėjimosi sritys: kultūrologija, mitologija, religijotyra, tautosaka, literatūra, viduramžių kultūra.

Bio-note of the Doctoral Student

Audronė Gedžiūtė (born in 1985) studied at Vilnius university Kaunas Faculty of Humanities. In 2007, she completed a BA degree programme in English Philology, in 2009, a MA degree in English Linguistics. Audronė Gedžiūtė enrolled in the doctoral studies in philology at Vilnius University, Kaunas Faculty of Humanities, Department of Germanic Philology in 2009.

In 2007-2009 Audronė Gedžiūtė worked as an assistant English lecturer at Lithuanian University of Agriculture (now University of Aleksandras Stulginskis). In 2009-2010 she worked as an assistant English teacher at Vytautas Magnus University. In 2011-2012, Audronė Gedžiūtė had an ERASMUS scholarship for studies at Middlesex University, London.

Fields of interest: culture studies, mythology, religion studies, folklore, literature, Medieval culture.